

Jokainen ihminen on jutun arvoinen – sattumametodi haastamassa journalistista työprosessia

Jasmina Kauta

Tekijä Jasmina Emilia Kauta	
Koulutusohjelma Journalismin koulutusohjelma	
Opinnäytetyön nimi Jokainen ihminen on jutun arvoinen – sattumametodi haastamassa journalistista työprosessia	Sivu- ja liitesivumäärä 37 + 21
<p>Tässä opinnäytetyössä esitellään journalistista työprosessia haastava metodi, joka tuo toimittajalle uusia keinoja löytää haastateltavia ja keksiä juttuideoita.</p> <p>Työn tietoperustana toimii journalistinen työprosessi, jonka mukaan jutun tekeminen alkaa ideoinnista. Metodien periaatteena toimii haastateltavan valikoituminen sattumanvaraisesti heti journalistisen työprosessin alussa ennen ideointia. Juttuidea syntyy vasta haastattelun aikana tai sen jälkeen sen perusteella, millaisen inspiraation satunnaisesti valikoitunut haastateltava toimittajalle antaa.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa metodia käyttämällä julkaisukelpoisia juttuja ja osoittaa niiden avulla, että metodia on kokeiltu onnistuneesti. Metodia testattiin käytännössä talven 2017 aikana. Sattumanvaraisessa haastateltavien valikoinnissa valikoitui kolme projektiin suosittua haastateltavaa ja haastatteluista syntyi kolme erilaista tuotosta.</p> <p>Kokeilun tarkoituksena oli testata metodia ja katsoa, kuinka se toimii käytännössä. Opinnäytetyössä kartoitetaan, toimiiko metodi oletetulla tavalla ja kuinka toimittaja voi itse taidoillaan ja valmistautumisellaan edesauttaa jutun onnistumista metodia käyttäessään. Kokeilun tavoitteena oli valmiiden tuotosten lisäksi myös löytää metodin vahvuudet ja heikkoudet ja analysoida niitä.</p> <p>Työssä pohditaan mahdollisia ongelmia, joita journalistisen työprosessin tarkka seuraaminen voi aiheuttaa ja tarjotaan satunnaismetodia näiden ongelmien ratkaisuksi. Kokeilun raportin päätteeksi eritellään asioita, jotka kokeilun perusteella poikkesivat journalistisesta työprosessista.</p> <p>Kokeilun perusteella metodi toimii ja olisi mainio vaihtoehto toimittajille, jotka tahtovat kokeilla jotain uutta ja jalostaa metodia mieleisekseen.</p>	
Asiasanat Journalismi, journalistinen työprosessi, aikakauslehtijournalismi, aikakauslehtijuttu, henkilöjuttu, henkilöhaastattelu	

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Journalistinen työprosessi.....	3
2.1	Journalistinen työprosessi yleisesti.....	3
2.2	Ideointi ja suunnittelu.....	5
2.3	Tiedon kerääminen.....	7
2.4	Tiedon kokoaminen ja jutun kirjoittaminen.....	9
2.5	Arviointi ja editointi.....	10
2.6	Julkaisu.....	10
2.7	Palaute.....	10
2.8	Ihmiskeskeinen journalismi.....	11
3	Pohdintaa journalistisen työprosessin ongelmista.....	14
3.1	Juttujen ideointi.....	14
3.2	Rajaavat haastattelut.....	16
4	Ratkaisuehdotus: Sattumametodi.....	18
4.1	Sattumametodi käytännössä.....	20
4.1.1	Käytännön kokeilun tavoite ja tarkoitus.....	20
4.2	Sattumametodin toteutus.....	20
5	Haastattelut.....	23
5.1	Henkilöistä syntyneet jutut.....	23
5.2	Case 1: Eeva Sundström.....	24
5.3	Case 2: Mari Reijonen.....	25
5.4	Case 3: Mauri (nimi muutettu).....	27
6	Pohdinta.....	29
6.1	Sattumametodin luomat poikkeamat journalistiseen työprosessiin ja sen työskentelytapoihin.....	29
6.1.1	Haastattelutilanne ja siihen valmistautuminen.....	30
6.1.2	Juttuidean syntyminen haastattelutilanteessa tai sen jälkeen.....	31
6.1.3	Jutun sisällön luominen.....	31
6.1.4	Kehityskohteita ja ideoita jatkoa varten.....	32
6.2	Lopuksi.....	33
	Lähteet.....	35
	Liitteet.....	37

1 Johdanto

Tilasin kerran taksin. Taksin kuljettaja ihmetteli hassua sukunimeäni, joten aloimme keskustella nimistä. Hänenkin nimensä on harvinainen, ja hän alkoi kertoa nimensä ja sukunsa tarinaa. Hän kertoi isoisästään, joka oli orpo ja joka karkasi kasvattiperheensä luota 12-vuotiaana matkustaakseen Yhdysvaltoihin uutta elämää tavoittelemaan. Kukaan ei kertaakaan 12-vuotiaan matkanteon aikana osannut edes aavistaa, ettei hän ollut täysi-ikäinen, hän kun oli eriskummallisen pitkä niin nuoreksi.

Koko taksimatkan kuuntelin tarinaa kuljettajan isoisän seikkailuista, rikastumisesta, rakkauselämästä ja kuolemasta. Sain kuulla huikean tarinan täysin sattumalta, vain sukunimeni ansiosta. En tiedä, onko tarina totta, enkä tiedä sitäkään, kertooko kuljettaja samaa tarinaa kaikille. Keskustelu kuitenkin jäi mieleeni onnekkana sattumana, ehkäpä kohtalonakin. Siitä syntyi ajatus, joka lopulta johti tähän opinnäytetyöhön: me kaikki olemme mielenkiintoisia ja meillä kaikilla on jotain tärkeää kerrottavaa. Tylsä ihmisiä ei ole olemassakaan. Tarvitsemme vain jonkun, joka kuuntelee.

Toimittajan työ on usein kilpailua parhaista juttuideoista. Jokaisella toimittajalla on aseenaan oma henkilökohtainen ja uniikki ideapankkinsa, joka koostuu toimittajan elämän aikana kerätyistä kokemuksista, tiedoista ja kontakteista. Kontaktit ovat toimittajan kollegoita, läheisiä ja tuttavvia, joilta ideoita voi saada jo pelkästään keskustelemalla heidän kanssaan. Kontaktit taas saavat puheenaiheita keskustelemalla omien tuttaviansa kanssa. Helpoiten ideoihin sopivat haastateltavat saadaan samasta tai samankaltaisesta ympäristöstä, josta ideat ovat tulleet. Kontaktit auttavat osin haastateltavien löytämisessä. Juttuideat syntyvät myös päivittäisistä kohtaamisista ihmisten kanssa, tuntemattomienkin.

Me kaikki näemme maailman omalla tavallamme. Tämä tuo suuria haasteita toimittajalle, jotka myös näkevät maailman omalla tavallaan ja saavat juttuideansa usein omasta kuplastaan, tahtoivatpa tai eivät, ja niiltä, jotka tietoisesti kuplan sisään päästetään. Jos oletetaan karkeasti, että toimittaja kerää ideoita vain oman elämänsä ympäriltä ja kaikille jaetavista tiedotteista, kuinka nopeasti ideat alkavat toistaa itseään? Entä ne potentiaaliset haastateltavat, joita toimittajien kontaktit eivät koskaan saavuta? Jos jokainen lehti kangistuu omiin kaavoihinsa, alkavatko jutut muistuttaa toisiaan?

Journalistinen työprosessi alkaa ideasta, jonka tueksi haetaan tietoa ja haastateltava. Haastatteluun valmistellaan juttuidean toteutumista tukeva kysymyspatteristo, joka pitää tilanteen hallinnassa ja aiheen esillä haastattelussa. Haastattelukysymykset luodaan toimittajan toivoman lopputuloksen mukaan.

Jos olisin tavannut mainitsemani taksin kuljettajan toimittajan roolissa, olisin mitä todennäköisimmin saanut aiemmin juttuidean liittyen taksikuskin työhön kenties jonkin ajankoh-
taisen aiheen kautta, etsinyt kuljettajan käsiini ja haastatellut häntä hänen työstään.
Hauska tarina kuskin isoisästä olisi jäänyt kuulematta.

Näin ei kuitenkaan ollut. Tapasin taksikuskin ilman juttuideaa ja vain kuuntelin, mitä hänellä oli sanottavaa. Ammatin takaa löytyi persoonallinen ihminen, jonka kertomia tarinoita kerron edelleen eteenpäin. Tavallisen ihmisen ei tarvitse olla pelkkä kuvittaja – hän on myös täydellinen kertoja. Uskallan väittää, että tämä pätee jokaiseen ihmiseen.

Tästä ideasta kehitin *sattumametodin*, jonka esittelen tässä opinnäytetyössä käytännön kokeiluni kautta. Sattumametodi haastaa journalistista työprosessia ja muuntaa sen alkuvaiheet käänteisiksi. Ensin toimittaja etsii haastateltavan, ja vasta sitten hän keksii juttuidean. Haastateltavan valikoinnin sattumanvaraisuus tuo työprosessiin ripauksen kohta-
loa ja jännitystä ja kutkuttavan ajatuksen siitä, että kuka vain voi olla mielenkiintoinen. Metodi soveltuu kokeiluni perusteella erityisesti henkilöjuttujen tekemiseen, mutta tarpeen mukaan juttujen ideointi ihmisen kautta on rajaton – jos aikaakin on.

Tässä opinnäytetyössä tutustutaan journalistisen työprosessin vaiheisiin ja pohditaan, mitä ongelmia sen noudattamisesta saattaa koitua suhteessa sattumametodin tarjoamaan ratkaisuun. Esittelen sattumametodin ja raportoin suorittamaani kokeilua kyseisestä metodista. Opinnäytetyöni tarkoituksena on saada selville, toimiiko sattumametodi ja millä lailla se toimii. Lopuksi vielä pohdin metodini toimivuutta ja sen kehityskohteita.

Kokeilussani käytän yhtä esimerkkitapaa löytää haastateltava sattumanvaraisesti. Käytin erilaisia otantamääritelmiä, joiden perusteella pyysin ihmisiä haastateltavikseni ympäri Helsinkiä. Tahdoin kokeilussa käyttämieni määritelmien avulla myös nostaa esille sitä, kuinka nämä mielenkiintoiset ihmiset ovat kaikkialla ympärillämme, esimerkiksi sen pienen hetken, kun he istuvat vieressämme bussissa.

Tapasin itse kolme upeaa ihmistä, joilla jokaisella oli minulle kerrottavaa. Sen sijaan, että olisin määritellyt ja osoittanut heille etukäteen roolin ja paikan tässä maailmassa teroitettun juttuidean kautta, he avasivat minulle oman maailmansa ja osoittivat itse oman paikkansa siellä. Näistä ihmisistä tehtiin kolme täysin erilaista tuotosta, joihin en olisi koskaan saanut ideaa ilman heidän ääntään.

2 Journalistinen työprosessi

Koska puhumme journalistisesta työprosessista ja haastamme sitä, on ensin määriteltävä, mitä se tarkoittaa ja tarkasteltava sille ominaisimpia piirteitä. Opinnäytetyössä keskitytään pääasiassa aikakauslehtijournalismiin ja erityisesti tavallisista ihmisistä kirjoitettuihin henkilöjuttuihin. Prosessia esitellään täten tästä näkökulmasta, vaikka erittelenkin välillä eroja esimerkiksi uutisjutun ja henkilöjutun välillä.

Eri toimituksissa ja eri juttutyypin äärellä tietyt työprosessin käytännöt voivat olla hyvinkin erilaisia johtuen erilaisten juttutyypin vaatimista resursseista, kuten esimerkiksi ajasta. On luonnollista, että uutistyössä editointiprosessi on lyhyempi kuin aikakauslehtityössä ja aikataulut ovat tiukemmat. Samalla tavalla printti- ja verkkomedian erot asettavat erilaisia vaatimuksia työprosessin suhteen.

Käsittelen journalistisen työprosessin kuvauksen edetessä tarkemmin erityisesti asioita, joihin tulen viittaamaan ja ottamaan kantaa myöhemmissä luvuissa.

2.1 Journalistinen työprosessi yleisesti

Journalistinen työprosessi kuvaa journalistisen jutun valmistumisen työnkulkua aina jutun ideoinnista jutun julkaisun jälkeiseen aikaan asti. Prosessi on muotoutunut nykyiseen muotoonsa ajan saatossa ja pitkän kokemuksen kautta ja sitä pidetään itsestäänselvytenä – aiheesta oli vaikeaa löytää syventyvää kirjallisuutta. Työprosessi voidaan jakaa kuuteen vaiheeseen: ideointi ja suunnittelu, tiedon kerääminen, koonti, arviointi ja editointi, julkaisu ja lopuksi palaute (Jaakkola 2013, 61). Vaiheita toistetaan syklissä. Kun edellinen juttu on saatettu loppuun, sama prosessi alkaa uudelleen.

Käytännön työssä vaiheet eivät välttämättä ole aina peräkkäisiä, vaan ne voivat myös vuorotella tarpeen mukaan (Kuutti 2012, 72). Esimerkiksi koontivaiheen tai arviointivaiheen jälkeen voidaan palata jälleen tiedon keräämiseen. Arviointivaiheessa voidaan päätätä, että juttu on julkaisukelvoton esimerkiksi teroittamattoman idean tai tavoitteen saavuttamattomuuden vuoksi, ja näin palataan takaisin ideointi- tai tiedonkeruuvaiheeseen.

On tärkeää ottaa huomioon, että toimittajan työ on harvoin pelkkää yksilötyötä. Eri vaiheissa tarvitaan erilaista osaamista, ja vaikka journalismin nykytila työprosessin kokonaisuosaamiseen kannustaakin, toimittajan ei voida olettaa osaavan kaikkea, mitä journalistiseen työprosessin onnistumiseen vaaditaan. Yhdessä tekeminen ja tiimityöskentely auttavat juttua rakentumaan ja muokkautumaan ymmärrettäväksi ja selkeäksi kokonaisuudeksi.

Haastattelutilannekin on tärkeä kahdensuuntainen vuorovaikutustilanne. Valokuvaaja, graafikko ja taittaja luovat jutulle ulkoasun yhteistyössä toimittajan kanssa. Lisäksi uudet näkökulmat esimerkiksi editointi- ja ideointivaiheessa ovat olennaisia jutun onnistumisen kannalta.

Avaan journalistista työprosessia kokonaisuutena ja yhteistyötä vaativana projektina esimerkin kautta ennen eri vaiheiden tarkempaa tarkastelua.

Olen itse toiminut Haaga-Helian opiskelijakunta Helgan jäsenlehti H2:n päätoimittajana ja ollut vastuussa siitä, että lehden tekeminen sujuu ja kulkee journalistisen työprosessin mukaisesti. Aikakauslehden toimittaminen -kurssi on ollut yksi Haaga-Helia ammattikorkeakoulun journalismin koulutusohjelman vapaavalintaisista kursseista, jolla H2-lehteä on tehty. H2-lehden julkaisu lakkautettiin vuonna 2016 ja tilalle tuli opiskelijoiden oma Tuima Magazine. Prosessi ja lehden konsepti ovat silti samanlaiset. Kerron silti omasta kokemuksestani H2-lehden kanssa.

Noin kaksi kertaa vuodessa ilmestyvän lehden toimitus järjestäytyy jokaista numeroa tehdessä uudelleen uuden kurssin alkaessa ja toimitus kokoontuu toimituspalaveriin vähintään kerran viikossa. Ensimmäisellä tapaamiskerralla järjestäytynyt toimitus aloittaa lehden suunnittelun valitsemalla lehdelle teeman, jonka mukaan teemaosion jutut ideoidaan. Teeman lisäksi lehdessä on omat ajankohtaisia aiheita, vapaa-aikaa ja opiskelijakunnan asioita käsittelevät osionsa.

Kun teema on valittu, juttujen ideointi aloitetaan. Lehdellä on tarve tehdä opiskelijoita kiinnostavia ja koskettavia juttuja. Ideointia tehdään itsenäisesti ja vapaasti seuraavaan toimituspalaveriin asti. Juttuideoita jalostetaan ja keksitään lisää toimituspalaverissa yhdessä. Kaikki osallistuvat juttujen ideointiin ja lehteen tulevien juttujen ideat valitaan yhteistyöllä. Lopullinen päätäntävalta on kuitenkin päätoimittajalla ja toimituspäälliköllä.

Kun lehteen tulevat juttuaiheet on valittu, alkaa juttujen suunnittelu. Suunnitteluun osallistuvat kaikki, jotka tulevat olemaan jossain vaiheessa työprosessia mukana jutun tekemisessä. Toimittaja tekee juttusuunnitelman, valokuvaaja tai kuvittaja ideoi kuvitusta yhdessä toimittajan kanssa. Päätoimittaja, toimituspäällikkö, kuvatoimittaja ja art director ohjaavat ja tukevat toimintaa jutun valmistumiseen asti.

Suunnitelmien valmistuttua aloitetaan juttujen tekeminen aikataulun mukaisesti. Jokainen toimittaja on vastuussa oman juttunsa valmistumisesta. Juttu käy läpi editointiprosessin, jossa toimitussihteeri ja päätoimittaja tai toimituspäällikkö lukevat jutun ja antavat siitä

palautetta. Keskimäärin kolmas versio jutusta on julkaisuvalmis. Editointiprosessin aikana visuaalinen tiimi työstää jutun kuvituksen valmiiksi.

Julkaisuvalmis juttu viedään taittajalle, joka taittaa jutun valmiiksi. Taitettu lehti oikoluetaan koko toimituksen voimin ennen painoon saattamista. Kun lehti tulee painosta, se jaetaan Haaga-Helian kampuksilla ja internetissä.

Julkaisun jälkeen pidetään palautetilaisuus, jossa koulun ulkopuolinen media-alan ammattilainen antaa lehdestä palautteen.

Taulukko 1. Journalistinen työprosessi H2-lehdessä päätoimittajan mukaan (Kauta 2017)

Haaga-Helian opiskelijakunta Helgan H2-jäsenlehden journalistinen työprosessi

Vaihe	Titteli							
	PT	TP	AD	TS	T	KT	TA	K/V
Järjestäytyminen								
Ideointi								
Suunnittelu								
Tiedon ja materiaalin keruu								
Kirjoittaminen ja kuvat								
Tekstin editointi ja arviointi								
Taitto								
Oikoluku								
Julkaisu								

Lyhenteet:

PT = päätoimittaja
 TP = toimituspäällikkö
 AD = art director
 TS = toimitussihteeri
 T = toimittaja
 KT = kuvatoimittaja
 TA = taittaja
 K/V = kuvittaja/valokuvaaja

Värien selitteet:

	Vastuutehtävä
	Mukana tehtävässä
	Visuaalinen vastuutehtävä
	Mukana visuaalisessa tehtävässä
	Ei merkittävää roolia

Seuraavaksi esittelen kaikki journalistisen työprosessin vaiheet toimittajan näkökulmasta.

2.2 Ideointi ja suunnittelu

Perinteisesti journalistinen työprosessi alkaa aina juttuidean syntymisestä (Jaakkola 2013, 60; Suhola, Turunen & Varis 2005, 41). Juttuideoita voi saada millä tavalla vain. Tiedotteet tarjoavat helpon ja ajankohtaisen pohjan juttujen ideointiin, kollegan kanssa keskustelu voi

tuoda esiin juttuideoita ihmisten henkilökohtaisista elämistä. Omat havainnot ja kokemukset toimivat hyvänä pohjana persoonallisille juttuideoille. Idean muodostumista saattaa edeltää ja siihen voi vaikuttaa vallitseva tarve esimerkiksi tietyn aihepiirin jutulle (Kuisma, Rätty, Töyry 2008 124, 126). Myös esimerkiksi tietyt tapahtumat ympäri vuoden, kuten joulukuun tai muut juhlapäivät, nostetaan esille kerta toisensa jälkeen uusien ideoiden ja näkökulmien kautta.

Ideoinnin voi nähdä jo itsessään luovana prosessina, joka vaatii heittäytymistä ja itsevarmuutta. Ideointia voi myös harjoittaa etsimällä ongelmia, joihin kaivataan ratkaisua. Ideointia helpottavat erilaiset ideoinnin menetelmät, kuten aivoriivi, jossa tuotetaan kritiikittä ryhmässä monia eri ideoita jatkojalostusta varten. Toisen tuomasta idearaakileesta saadaan muiden ihmisten avulla saada valmis, eheä ja tärkeä juttuidea. (Suhola ym. 2005 43, 45.)

Toimittajan työssä ideoinnin tulisi olla jatkuvaa. Luovaa työtä tehdessä inspiraatio voi iskeä aivan yllättäen – tai kadota yhtä nopeasti kuin se tulikin. Harvoin ideat syntyvät pakotettuina, vaan työ vie oman aikansa. Toimittajan työssä törmätään usein kiireen vaatiman tehokkuuden ja luovuuden vaatiman ajantarpeen ristiriitaan. Kun tuntee olevansa innokas ja luovimmillaan, työhön on tartuttava heti. Hetkeä saattaa kuitenkin joutua odottamaan. Voisi sanoa, että toimittaja tekee päänsä sisässä jatkuvasti töitä ja on jatkuvassa valmiustilassa. (Jaakkola 2013, 69, 74.)

Ideointi alkaa yleensä aihepiirin rajaamisesta ja jatkuu edelleen aiheen valitsemiseen. Valmis ja hyvä juttuidea sisältää perustelut aiheen kiinnostavuudesta tai ajankohtaisuudesta ja väitteen tai kysymyksen. Jo ideoinnissa on tehty tiedonhankintaa, mikä näkyy valmiin juttuidean perustelussa ja eheydessä (Jaakkola 2013, 68). Ideointi ja juttusuunnitelman tekeminen kulkevat käsi kädessä. Huolellinen tiedonhankinta jo ideoinnin aikana edesauttaa juttusuunnitelman syntymistä ja antaa aiheelle painoarvoa.

Toimittajan työn vastuullisuus korostuu jo juttuidean kehittämisessä. Valmiin jutun on oltava lukijalleen hyödyllinen ja tarpeeksi mielenkiintoinen, jotta sen voi julkaista. Toimittajaa kutsutaankin portinvartijaksi (Huovila 2005, 64), joka päästää vain uutiskynnyksen ylittävät jutut portin kautta julkisuuteen. Juttua ideoidessa ja suunniteltaessa on myös mietittävä, millaisia motiiveja valmis juttu palvelee. Onko jutun tarkoitus olla informatiivinen ja tarjota tietoa lukijoilleen vai onko sen tarkoitus koskettaa ja viihdyttää? Onko jutun tarkoituksena vaikuttaa lukijan mielipiteisiin? Jos on, miksi?

Valmis juttusuunnitelma vastaa myös yllä mainittuihin kysymyksiin. Juttusuunnitelmasta on käytävä ilmi, mitä jutussa käsitellään, miksi sitä käsitellään, millaisia lähteitä siinä on, miten ja millä tyylillä juttu toteutetaan ja milloin. Juttusuunnitelman ei tarvitse olla kirjallinen, vaan sen voi tehdä myös vain ajatuksen tasolla.

2.3 Tiedon kerääminen

Juttuun tarvittavan tiedon hankinta on journalistisen työprosessin työläimpiä ja aikaa vievimpiä vaiheita. Tiedonhankintavaiheen kesto vaihtelee jutun pituuden ja sen mukaan, kuinka syväälle aiheeseen jutussa pureudutaan. Se voi viedä aikaa muutamista tunneista päiviin, erittäin laajoissa jutuissa tiedon kerääminen voi kestää jopa vuosia (Jaakkola 2013, 61). Juttusuunnitelmaa tehdessä kerättyä tietoa tarkennetaan ja laajennetaan. Tietoa kannattaa hankkia monista eri lähteistä ja tietoa on aina tarkasteltava kriittisesti.

Tiedon lähteinä voi käyttää kirjallisia lähteitä, kuten artikkeleita, tiedotteita, asiakirjoja, tietokirjallisuutta, arkistomateriaalia tai aiemmin julkaistuja juttuja. Henkilöjuttuja ajatellen tärkein tiedonhankinnan muoto on haastattelu.

Haastattelu

Haastattelu on yleisin ja usein myös toimivin tiedonhankinnan muoto (Huovila 2005, 79). Haastattelulla tarkoitetaan yleensä kahden osapuolen välistä vuorovaikutustilannetta, jossa toinen osapuoli, toimittaja eli haastattelija, toimii kyselijänä ja toinen osapuoli, haastateltava, vastaa haastattelijan kysymyksiin (Jaakkola 2013, 200-201). Ihanteellinen haastattelutilanne on tilanne, jossa molemmat osapuolet tuntevat itsensä tasaveroisiksi suhteessa toiseen (Kotilainen, 2003, 141). Haastattelun tarkoituksena on saada toimittajan tarvitsemia tietoja, jotka ovat olennaisia jutun kannalta.

Etenkin ajankohtaisissa kysymyksissä painettu tai internetistä haettu tieto voi olla vanhentunutta, joten luotettavinta on hakeutua lähteelle haastattelun keinoin. Haastattelun avulla voi saada reaaliaikaista, toistaiseksi julkaisematontakin tietoa (Huovila 2005, 79). Lisäksi haastattelun avulla voidaan saada esiin myös uutta mielenkiintoista tietoa, jota ei ole muilla tiedotusvälineillä. Tämä lisää jutun julkaisuvaroa.

Haastattelun keinoja on monia. Haastattelun voi suorittaa kasvotusten, puhelimitse tai kirjallisesti, kuten esimerkiksi sähköpostitse. Haastattelun tavat ja haastateltavan rooli jutussa muuttuvat käyttötarkoitustensa mukaisesti. On eri asia haastatella asiantuntijaa

asiajuttua varten puhelimitse kuin henkilöä henkilöjuttua varten, jolloin tilanne vaatii tapaamista kasvotusten.

Haastattelun osapuolilla voi olla erilaisia motiiveja haastattelun suhteen. Haastateltava voi käyttää haastattelua välineenään saada omaa viestiään esille. Toimittajan tulisi aina tehdä juttuja, jotka palvelevat yleisöä.

Jutun suunnitelmallisen toteutumisen kannalta on tärkeää valita tarkoin, kuka haastateltavaksi valitaan. Oikea haastateltava tarjoaa vastaukset jutun kannalta olennaisiin kysymyksiin ja on mielenkiintoinen henkilö lukijan kannalta. (Huovila 2005, 80.)

Muutama poikkeus haastateltavien etsimiseen on perinteisessäkin journalistisessa työprosessissa. Olen itse huomannut, että merkittävät henkilöt, kuten julkisuuden henkilöt, saattavat jo haastateltavina toimia juttuidean alkulähteenä tai jopa itse juttuideana. Kun idea julkisuuden henkilön haastattelemisesta tulee, varsinainen jutun kärki keksitään usein vasta sitten kun on keksitty, ketä haastatellaan. Tavallisten ihmisten kanssa näin ei tapahdu, vaan tarvitaan jokin selkeä syy ja näkökulma etukäteen. Lisää tavallisen ihmisen haastattelemisesta kerrotaan sivulta 12 alkaen.

Toinen poikkeus löytyy hyvinkin tavanomaisesta juttutyypistä, gallupista, jossa haastatellaan tarkoituksella satunnaisesti ihmisiä ajankohtaisista aiheista (Huovila 2005, 80).

Haastatteluun valmistautuminen on puoli haastattelua ja erittäin olennaista haastattelun onnistumisen kannalta (Huovila 2005, 80). Haastatteluun valmistautuminen vie oman aikansa ja vaatii niin ikään tiedonhankintaa. Taustatyön määrä riippuu siitä, kuinka paljon aikaa jutun tekemiseen on ja siitä, kuinka syvälle aiheeseen juttu on pureutumassa.

Henkilöhaastatteluja tehdessä on tärkeää ottaa tarpeeksi selvää haastateltavasta henkilöstä. Onko henkilöstä kirjoitettu aiemmin ja jos on, millaisia juttuja? Mitä tietoja haastateltavasta löytyy internetistä? Onko haastateltava julkaissut mahdollisesti itse jotain? Mistä kaikkialta henkilöstä voisi löytää tietoa?

Haastattelukysymykset luodaan lukijoiden oletettujen odotusten, taustatyön ja juttusuunnitelman perusteella. Kysymyksiä tehtäessä on pohdittava jutun rakennetta ja sitä, millaisesta tiedosta on jutun kannalta hyötyä niin, että lopputulos on suunnitelman mukainen. Valmiit kysymykset muodostavat kysymyspatteriston, jonka kanssa toimittaja lähtee haastatteluun. Kysymyspatteristo toimii hyvänä runkona haastattelulle, mutta haastattelussa on myös uskallettava poiketa patteristosta, jos tilanne niin vaatii. Laajoissa henkilökuvissa voi

olla joskus parempi jättää kysymyspatteristo kokonaan kotiin, jotta kysymykset eivät hallitse tilannetta (Suhola ym. 2005, 72).

Haastattelutilanteessa voi esittää kysymyksiä eri tavoin riippuen siitä, millaisia vastauksia haastateltavalta toivotaan ja kuinka paljon vapautta haastattelija tahtoo antaa vastausten antajalle. Haastattelut voidaan karkeasti jakaa neljään erilaiseen luokkaan kysymysten motiivin ja luonteen mukaisesti (Huovila 2005, 83).

Avoin tai puhdas kysymys on yleisin kysymyksen muoto. Muun tiedonhankinnan tueksi kysytään haastatteluissa tarkistuskysymyksiä, jotka vahvistavat jo hankittuja tietoja ja vahvistavat käsitystä, jonka toimittaja on muodostanut. Taustakysymyksillä luodaan pohjaa ja yhdistetään jutun aihe laajempaan kontekstiin. Keventävät kysymykset antavat toimittajalle juttuun täytemateriaalia, kuten esimerkkitapauksia ja lisää yksityiskohtia. (Huovila 2005, 83.)

Toimittajan omat havainnot

Toimittajan on kirjoitettava juttunsa puolueettomasti, mutta se ei tarkoita sitä, että omien havaintojen esittäminen olisi kiellettyä. Toimittajan omat havainnot ja johtopäätökset ovat itsessäänkin erityisen tärkeitä tiedon lähteitä, ja niiden puutteesta toimittaja voi saada jopa kritiikkiäkin (Huovila 2005, 83). Esimerkiksi henkilöjuttua tehtäessä haastattelutilanteessa kannattaa kiinnittää huomiota asioihin, joista voisi olla jutun kirjoittamisessa hyötyä.

Henkilöjutuissa, etenkin henkilökuivissa, on olennaista tehdä havaintoja henkilöstä, jota haastatellaan. Empatia ja kyky lukea ihmistä ovat toimittajallekin tärkeitä taitoja. Ilman ymmärrystä haastateltavan tunteista on tekstikin ilman tunnetta, jota on tarkoitus välittää lukijalle. (Suhola ym. 2005, 72.)

Juttutyypistä riippuen toimittajan omat havainnot voivat toimia itsenäisenä tiedon lähteenä. Esimerkiksi kolumnit vaativat kykyä olla utelias ja tutkia maailmaa.

2.4 Tiedon kokoaminen ja jutun kirjoittaminen

Tässä työprosessin vaiheessa kaikki kerätty tieto jäsennellään, valikoidaan ja kootaan valmiiksi tuotokseksi. Kirjoitusprosessi on itsessään kokonaisuus, joka vie tiedonhankinnan lisäksi paljon aikaa, riippuen jutun pituudesta.

Ei ole olemassa yhtä ja oikeaa tapaa kirjoittaa. Jokainen löytää itselleen parhaan tavan kokeilemalla. Kirjoittaminen on luovaa työtä samalla tavalla kuin ideointikin, jonka vaatima inspiraatio saattaa odottaa itseään pitkiäkin aikoja. Työn rutinoituessa ja jatkuvasti uutta oppiessa toimittaja kehittyi jatkuvasti paremmaksi kirjoittajaksi.

2.5 Arviointi ja editointi

Kun jutun ensimmäinen versio tai juttu kokonaisuudessaan on toimittajan mielestä valmis, se luovutetaan yleensä jollekulle toiselle, joka auttaa jutun arvioinnissa ja editoinnissa. Editoinnissa voi auttaa toimitussihteeri, kollega, päätoimittaja, toimituspäällikkö tai kuka vain toimituksen jäsen riippuen käytännöistä. Kuitenkin viimeistään tässä työvaiheessa näkyy toimituksellinen yhteistyö editoijan kanssa. Editoiija toimii koelukijana ja lukee jutun kriittisesti. Jutun ulkopuolisen lukijan palaute on usein kullanarvoista. Uudet näkökulmat ja vinkit auttavat toimittajaa, joka on työstänyt juttuaan niin, että sitä on mahdotonta tutkia objektiivisesti.

Tässä kohtaa työprosessia olevan editoinnin voi jakaa kahteen eri vaiheeseen. Ohjaavassa editoinnissa keskitytään suuriin elementteihin, kuten jutun oleellisuuteen, selkeyteen ja rakenteeseen. Tämä tehdään yhteistyössä toimittajan kanssa, joka toimii editoinnissa aktiivisena osallisena. Editoivan henkilön tarkoituksena on kannustaa ja ohjata toimittajaa toivottuun lopputulokseen. (Kuisma ym. 2008, 18.)

Käsittelevässä editoinnissa editoiva henkilö tekee itsenäisesti viimeisteleviä toimia, kuten kieliopin korjaamista, rakenteen hiomista ja jutun luettavuuden tarkistamista (Kuisma ym. 2008,19).

2.6 Julkaisu

Kun juttu on valmis, se voidaan julkaista. Julkaisuvalmiin jutun taustalla ei ole pelkästään kirjoittamista; se on kokonaisuus, joka on rakennettu tiimityöllä jokaisen vahvuuksia käyttäen eri elementeistä, kuten esimerkiksi tekstistä ja kuvista (Töyry ym. 2008, 126–127). Printtilehti lähtee taiton jälkeen painoon ja jakeluun ja verkkolehden juttu on valmis julkaitavaksi parilla klikkauksella. Etenkin verkossa osana jutun julkaisua on kommenttiosion moderointi ja valvominen julkaisun jälkeen.

2.7 Palaute

Palautevaihe on erityisen tärkeä, joskin välillä unohduksiin jäävä osa työprosessia (Jaakkola 2013, 63). Palaute toimii hyvänä sulkuna työprosessille ja saattaa sen loppuun. Luki-

joilta ja kollegoilta saatu palaute auttaa toimittajaa kehittämään itseään ja mahdollisesti toimimaan tulevassa työssä palautteen antamien tietojen mukaan toisin. Oma tuotostaan kannattaa myös itse tarkastella kriittisesti ja pohtia, mitä olisi voinut tehdä paremmin. Tärkeää on löytää itsestään kehityskohteita ja parantaa työtään tulevaisuudessa.

2.8 Ihmiskeskeinen journalismi

Avaan vielä muutaman käsitteen, jotka ovat olennaisia tämän opinnäytetyön kannalta.

Aikakauslehtijournalismi

Aikakauslehti on säännöllisesti ilmestyvä, numeroitavissa oleva lehti, joka esiintyy samalla nimellä joka numerossa (Kuutti 8, 2012). Aikakauslehden jutut ovat sanomalehden juttuihin verrattuna ajattomampia ja kohdennetumpia. Niin ikään aikakauslehtien kohdeyleisö on määritelty. Jutut ovat usein myös pitkiä ja niissä on näkökulma tai näkökulmia. Aikakauslehtijournalismin työprosessi on hitaampi kuin esimerkiksi uutisjournalismissa, jossa juttujen tekeminen voi olla hyvinkin nopeatempoista ja jossa aiheet vaihtelevat ja määräytyvät tapahtumien mukaisesti.

Henkilöjuttu

Henkilöjuttu on yksi juttutyypeistä. Pääsääntönä on, että henkilöjuttujen pääaiheena on ihminen (Jaakkola 2013, 211). Henkilöjutuissa voidaan tarkastella ihmistä eri näkökulmista. Henkilöjuttu voi kertoa esimerkiksi ihmisestä ammatissaan tai kokijana jossakin elämän tapahtumassa. Aikakauslehtien henkilöjutut antavat samaistumispintaa, informoivat, herättävät tunteita ja/tai tarjoavat näkökulmia.

Henkilökuva tai henkilöprofiili on pitkä narratiivinen eli kerronnallinen juttu, joka pureutuu syvimmin ihmiseen ja hänen tarinaansa (Suhola ym. 2005, 71). Henkilökuvassa mennään pintaa syvemmälle ja käytetään myös toimittajan omia havaintoja.

Sen on tarkoitus muodostaa jutun päähenkilöstä mahdollisimman kokonainen ja eheä kuva ja näyttää henkilöstä puolia, jotka eivät välttämättä pääse esille jokapäiväisessä elämässä ja uutisoinnissa. Henkilökuva on parhaimmillaan eheähkö kuvaus sen ajan ihmisestä, ilmiöistä ja elämästä. Useimmiten nämä jutut tehdään julkisuuden henkilöistä perusteltuna sillä, ettei tavallinen ihminen kiinnosta lukijaa. (Kantola & Mörä 1998, 138.)

Tavallinen ihminen mediassa

Käsittelen tässä opinnäytetyössä juttuja, jotka käsittelevät tavallista ihmistä tai joissa tavallinen ihminen on mukana olennaisena osana juttua. Määrittelen itse tavallisen ihmisen yksinkertaisesti henkilöksi, joka ei ole julkisuudesta tuttu henkilö. Henkilökuvan sijaan tavallinen ihminen on yleistynyt uutis- ja ilmiöjutuissa esimerkkihenkilönä ja kokemusasiantuntijana journalismin tultua lähemmäksi yleisöä.

Sen sijaan, että käytettäisiin jutussa asiantuntijaa aiheen selittämiseen, käytetäänkin esimerkin tavoin tavallista ihmistä, joka liittyy aiheeseen jollakin lailla: hän on esimerkiksi kokenut jotain itse tai todistanut jonkin tapahtuvan. Sanomalehti uutisoinnissa tavallisen ihmisen rooli on usein selkeä: tavallinen ihminen tuo juttuihin tunnetta, konkretiaa ja inhimillisyyttä ja usein edustaa jotakin tiettyä ihmisryhmää, esimerkiksi äidit, yrittäjät, julkisia kulkuvälineitä käyttävät ja niin edelleen. Tavallisen ihmisen ja hänen tarinansa uskotaan tuovan aiheetta lukijaa lähemmäksi ja helpommin ymmärrettäväksi: asia tapahtuu tavalliselle ihmiselle, se voi koskettaa helpommin myös lukijaa. (Pesonen 2013, 16–21; Högmänder 2005, 84–87.)

Jutut tavallisista ihmisistä ovat yleistyneet myös aikakauslehdissä. Etenkin naistenlehdissä on erikoistuttu kertomaan voimaannuttavia tavallisten ihmisten selviytymistarinoita. Suuret brändit ovat heränneet tavallisuuden kiinnostavuuteen. Esimerkiksi Me Naiset -lehden vuoden 2017 numerossa 10 tavallisista ihmisistä kirjoitettiin yhtä paljon kuin julkisuuden henkilöistä.

Kodin Kuvalehti kirjoittaa paljon juttuja ”erityisistä tavallisista” ihmisistä, kuten esimerkiksi naisesta, joka asuu hotellissa ja naisesta, joka sairastui 40-vuotiaana Alzheimeriin.

Kodin Kuvalehden mediakortti kertoo, että ”lehden ytimessä ovat kiinnostavat henkilöhaastattelut sekä elämänmakuiset ja koskettavat tarinat. Lukijoiden ääni kuuluu brändissä vahvana.”

Naistenlehti Kotilieden mediakortin mukaan niin ikään ”tavallisten suomalaisten tarinat, kulttuuri ja historia kiehtovat niin äitejä kuin tyttäriäkin”.

Tavallisista ihmisistä kirjoitettujen juttujen runsaus viittaa siihen, että kanssakulkijoiden tarinat myyvät. Tavallisen ihmisen tarina toimii henkilöjutun aiheena, mutta henkilön tarinan on oltava tarpeeksi mielenkiintoinen. Julkisuuden henkilöistä ja tavallisista ihmisistä ei

kirjoiteta samalla tavalla: tavallinen ihminen juttuaiheena tulee perustella, julkisuuden henkilö usein perustelee itsensä automaattisesti.

Tavallinen ihminen on löytänyt roolinsa mediassa enimmäkseen pääaiheen kuvittajana ja on noussut yleiseksi haastateltavaksi asiantuntijan rinnalle.

Tavallisen ihmisen osallisuus voidaan ainakin uutistyössä jakaa karkeasti seitsemään eri tyyppiin: esimerkkihenkilö, mielipiteiden jakaja, juttuideoiden antaja, jonkin ryhmän edustaja, kysymysten esittäjä, arjen asiantuntija ja vaikuttaja. (Ahva 2010, 237–244.)

Tavallisen ihmisen osuus jutussa riippuu roolista, jonka hän ottaa tai joka hänelle annetaan, mutta selvää on, ettei roolina ole automaattisesti olla vain haastateltavana. Toimittaja voi saada kohtaamisesta haastattelun lisäksi tai sijaan myös uusia juttuideoita, parempia, yleisöä palvelevia kysymyksiä ja uusia näkökulmia. Samoja rooleja löytyy luonnollisesti myös henkilöjuttuja tehdessä.

Tavallisten ihmisten nykyään korkeampi arvostus mediassa selittynee sen helppoudella: sosiaalinen media tarjoaa kaikille mahdollisuuden etsiä ja löytää mielenkiintoisia ihmisiä ja tarinoita. Sosiaalisen median myötä myös käsitys yksityisyydestä on muuttunut. Elämme maailmassa, jossa tavallinen ihminen voi tienata elantonsa kertomalla päivittäisestä elämästään videoin ja kirjoituksin.

3 Pohdintaa journalistisen työprosessin ongelmista

Journalistinen työprosessi on muotoutunut nykyiseen muotoonsa lukuisten ammattilaisten ja toimitusprosessien muovaamana. Toimittajakouluissa keskitytään painottamaan journalistisen työprosessin hallinnan tärkeyttä, jotta kokonaiskuva jutun tekemisestä pysyy selkeänä ja hallinnassa. Omasta mielestäni journalistinen työprosessi on niin ikään hyvin toimiva ja looginen kaikin puolin siinä tarkoituksessa, mihin se on luotu.

Juuri kaikessa järjellisydessään ja suunnitelmallisuudessaan prosessi voikin joskus olla ongelmallinen, etenkin aikakauslehtijournalismissa ja henkilöjutuissa, joihin tässä opinnäytetyössä erityisesti keskitytään ja joissa vaaditaan usein luovia ideoita ja toimintatapoja. Luovuus ja logiikka eivät aina kulje käsi kädessä. Luovuutta vaativa työ sisältää omanlaisiaan prosesseja, jotka eivät pääse täyteen loistoonsa, jos vain toimitaan järjestelmällisesti ja suositusten mukaan.

Tässä vaiheessa on korostettava, että opinnäytetyöni tarkoituksena ei ole esitellä kokonaan journalistisen työprosessin uudistavaa ja korvaavaa ratkaisua, vaan tuoda prosessiin vaihtelevuutta ja uusia tapoja ideoida juttuja ja löytää mielenkiintoisia persoonia ja tarinoita. Pohdinnan ei myöskään ole tarkoitus tyrmätä nykyisiä käytäntöjä tai yleistää, vaan etsiä työprosessista mahdollisia heikkouksia, jotka voivat tulla esiin ainoastaan tapauskohtaisesti.

Oman pohdintani tuloksena tunnistan journalistisessa prosessissa kaksi ongelmaa, jotka käyn läpi seuraavissa alaluvuissa. Johdannossa kuvailemani kohtaamisen perusteella olen kiinnittänyt huomiota erityisesti juttujen ideointiin ja haastateltavien etsimiseen ja valintaan.

3.1 Juttujen ideointi

Toimittaja saattaa jumiutua ideoimaan juttuja oman elämänsä ympäriltä ja vain oman päänsä sisällä sen sijaan, että hän kurottelisi kauemmas ja antaisi juttuideoiden tulla entuudestaan tuntemattomilta tahoilta. Vaarana on, että jutut alkavat muistuttaa toisiaan eivätkä anna maailmasta ja ihmisistä tarpeeksi monipuolista käsitystä.

Kuten journalistisen työprosessin kuvauksessa esitettiin, työprosessi alkaa ideoinnista ja tietynlaisen jutun tarpeesta. Juttujen ideat tulevat usein toimittajan omasta ympäristöstä: omasta elämästä, kollegoilta, ystäviltä, sukulaisilta, havainnoista ja päivittäisistä kohtaa-

mista erilaisten ihmisten kanssa. Ideointia auttavat myös tiedotteet, ajankohtaiset henkilöt ja tapahtumat sekä luonnollisesti myös olemassa olevat journalistiset tuotokset.

Jokaisella toimittajalla on oma historiansa, ajatusmaailmansa, ideointikykyänsä ja tapansa löytää juttuideoita – mutta missä vaiheessa tämä lakkaa riittämästä? Saako toimittaja itsenäisen ideoinnin aikana oman rajatun piirinsä avulla aikaiseksi juttuja, jotka edustavat myös jotain muuta kuin tiettyjä aihepiirejä hänen lähellään? Kuinka moniääninen toimittajan luoma kanava silloin on? Onko vaarana, että toimittajien tekemät jutut ovat loppujen lopuksi joko vain heijastusta heidän omasta elämästään tai muiden tahojen tarjoamasta materiaalista jalostettua tasaista massaa, jota muutkin toimittajat tuottavat samassa muodossa?

Jos näin on, ulkopuolelle jäävät täysin ne tarinat ja ihmiset, joilla ei ole toimittajaan minikäänlaisia kytköksiä eivätkä täten voi olla osana toimittajan juttujen ideointia tai tulla haastateltaviksi.

Luen paljon henkilöjuttuja ja olen kokenut itse parhaimmiksi lukukokemuksikseni ne jutut, jotka kertovat jotain mielenkiintoista niistä ihmisistä, jotka eivät normaalisti näy julkisuudessa. Mietin usein sitä polkua, jota pitkin toimittaja on kulkenut löytääkseen nämä haastateltavat. Todennäköisesti päivittäisistä kohtaamisista ihmisten kanssa, sattumalta. Näihin kohtaamisiin tosin osallistuvat ihmiset, jotka ovat tarpeeksi sosiaalisia ja rohkeita keskustelemaan tuntemattomien kanssa.

Mutta entä esimerkiksi ne ihmiset, jotka ovatkin ujoja eivätkä heti paljastakaan itsestään sitä kaikkea kaunista, lukemisen arvoista? Jäävätkö heidän tarinansa ikuisesti kuulematta vain siksi, että heille ei annettu tilaisuutta?

Kenties päivän paras juttuidea tulee hierojalla niitä näitä jutustellessa tai miehestä, jonka näkee vastaavan puhelimeen metroasemalla ja yhtäkkiä itkevän. Idean synnyttävät hetket tuntuvat onnekkailta sattumilta, mutta voiko toimittaja luottaa siihen, että näitä satuttomia tapahtuu niin kauan kuin vain eletään?

Entä tiedostettu luova toiminta ja uteliaisuuden ansiosta paljastuneet mahtavat jutut? Kuinka moni ideointitapa johtaa ennalta arvaamattomiin persoonallisiin ideoihin, joita ei ole muilla?

3.2 Rajaavat haastattelut

Toinen asia, jonka kyseenalaistan, on juttuideoiden perusteella valittavat haastateltavat ja haastattelutilanne. Valmiiksi suunniteltu ja kapeaan aiheeseen rajattu haastattelu ei anna tietoisesti tilaa yllätyksille eikä välttämättä tuo esiin haastateltavan vahvuuksia.

Rajattu juttuidea jalostetaan juttusuunnitelmaksi, joka saattaa olla hyvinkin tarkka ja vaatia tarkkaan tietynlaisen haastateltavan (Huovila 2005, 80), jotta juttu onnistuu suunnitelmien mukaan. Jo haastattelua suunnitellessa aihe rajataan niin tarkasti, ettei haastateltavasta välttämättä saa sitä kaikkea irti, mitä voisi saada.

Usein tavalliset ihmiset päätyvät juttuihin kuvittajan ja kokijan rooliin suuremman teeman sisään sen sijaan, että heistä tehtäisiin jutun päähenkilöitä. Henkilöjuttuja ajatellen tämä on harmillista. Lisäksi esimerkiksi vähemmistöt pääsevät kyllä ääneen päähenkilöinä, mutta usein vain määriteltynä vähemmistöryhmän edustajiksi. Tämän kaltainen leimaava journalismi ei mielestäni edusta täysin yhdenvertaisuutta, vaikka sillä olisikin hyvä tarkoitus.

Hyvänä esimerkkinä tämän kaltaisista tilanteista ovat esimerkiksi juttuaiheet, joihin kansanedustaja Ozan Yanar valikoidaan haastateltavaksi. Yanarilla on takanaan viisi vuotta taloustieteen opintoja ja paljon työkokemusta alalta, mutta ennakkoluulojen vangiksi jäänyt turkkilaistaustainen kansanedustaja muistetaan yleensä vain silloin, kun tarvitaan haastattelu rasismista tai maahanmuutosta (Sarhimaa, 7.3.2017).

Mielestäni me emme toimittajina hyödynnä tarpeeksi sitä suurta muista ihmisistä löytyvää voimavaraa henkilöjuttuihin, jonka voisimme löytää silkalla uteliaisuudellamme. Olen toimittajana huomannut usein, että mielenkiintoisimmat keskustelut haastateltavan kanssa käydään vasta sitten, kun haastattelu on päättynyt. Rajattu aihe ei enää pidättele haastateltavaa, vaan mahdollisuudet kertoa itsestään laajentuvat.

Toimittaja ei osaa eikä edes voi ennen haastattelua arvioida, millaisissa asioissa haastateltava oikeasti loistaa. Ammattinsa puolesta haastateltava ihminen saattaa vapaa-ajallaan olla tikanheiton maailmanmestari tai olla naapurustossaan tunnettu arjen sankari. Nämä asiat sitten jäävätkin jutun ulkopuolelle, vaikka juuri ne ovat niitä tälle ihmiselle tärkeimpiä asioita ja mielenkiintoisempia juttuaiheita kuin alkuperäinen idea ja palvelisivat juttuaiheena yleisöä aivan yhtä hyvin kuin alkuperäinenkin idea. Missä vaiheessa se tulisi ilmi, kun käytetään valmiiksi rajattua aihetta ja valmiiksi tarkkaan suunnitellun kysymyspatteriston kysymyksiä?

Toimittajakin voi improvisoida, mutta missä määrin sellainen on sallittua, kun lehden linja, hyväksytetty juttusuunnitelma ja jutun idea pakottavat ohjaamaan kohti toivottua lopputulosta? Lehden liian tiukkaan uurretut linjat voivat johtaa siihen, että lehti itse tukahduttaa itseään. Uusien asioiden kokeileminen voi kuitenkin aina olla myös taloudellinen riski, minkä vuoksi sitä ei uskalleta ottaa.

4 Ratkaisuehdotus: Sattumametodi

Muun muassa yllä mainittujen ongelmien pohjalta olen kehittänyt oman ratkaisuni, sattumametodin. Sattumametodi perustuu nimensä mukaisesti haastateltavan löytämisen sattumanvaraisuuteen. Sattumametodi tarkoituksena on kurottua niitä ihmisiä kohti, joihin toimittajilla ei välttämättä koskaan tule olemaan kytköksiä.

Journalistisen työprosessin mukaan ensin keksitään juttuidea, vasta sitten etsitään juttuun sopiva haastateltava. Sattumametodissa tämä tehdään käänteisesti: ensin otetaan haastateltava, jonka kanssa keskustellessa juttuidea syntyy.

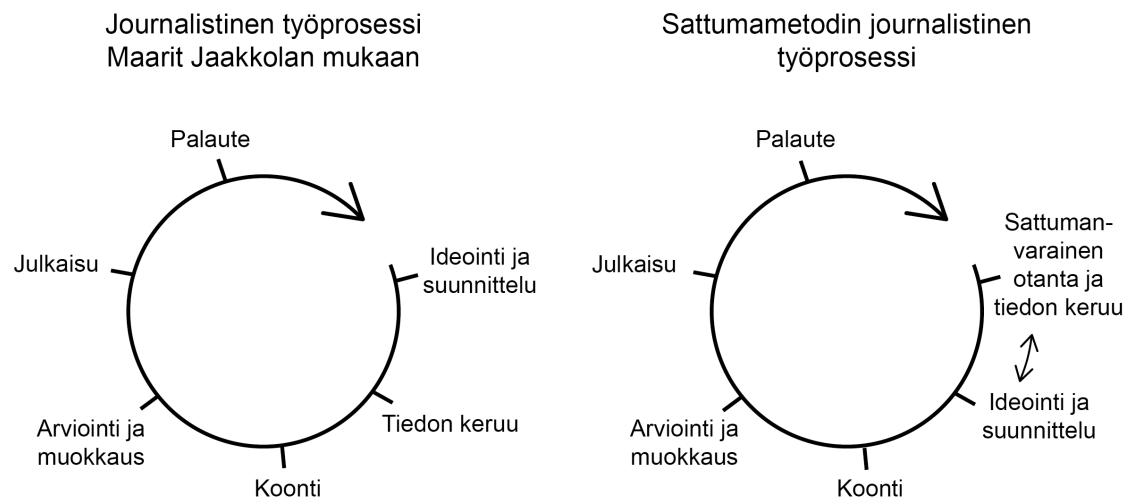
Sattumametodi syntyi kahdesta syystä. Ensimmäkin se syntyi edellisessä luvussa pohtimieni ongelmien ratkaisuksi. Ongelmia päädyin pohtimaan toisen syyn kautta: tartuin tarpeeksi usein tilaisuuteen keskustella sattumalta tuntemattomien kanssa ja huomasin jokaisen keskustelun olevan mielenkiintoinen. Tällaisissa keskusteluissa asetun lähes aina automaattisesti kuuntelijan rooliin, haastattelijaksi. Näin keskusteluissa mahdollisuuden, jota ei välttämättä ole tietoisesti hyödynnetty journalismissa. Syntyi kysymyksiä, joihin aloin etsiä vastauksia:

Millaisia juttuja syntyisi, jos toimittaja luottaisi sattumaan ja saisikin juttuidean vasta haastattellessaan ihmistä, johon hänellä ei ole ollut etukäteen minkäänlaista kosketuspintaa? Entä jos toimittaja ei etsisikään haastateltavaa juttuidean perusteella vaan juttuideaa haastateltavan perusteella? Ja mikä tärkeintä: millaisia ihmisiä tapaamme ja tarinoita kuulemme, kun valikoimme haastateltavamme sattumanvaraisesti ilman ennako-odotuksia?

Sattumanvaraisuus, joka ei perustu ihmisen omiin ominaisuuksiin tai toimittajan ennako-luuloihin ja kiinnostuksen kohteisiin, antaa kaikille tasavertaisen mahdollisuuden tulla haastateltaviksi. Toimittaja voi yllättää lukijoiden lisäksi myös itsensä sattumametodia käyttämällä.

Sattumametodi ei toimi itse juttuideana, vaan on tarkoitus, että siitä syntyneissä tuotoksissa ei näy metodin jälkiä. Jutun on tarkoitus olla samanlainen juttu kuin mikä vain ilman metodia kirjoitettu juttu. Sen sijaan, että toimittaja jäisi odottamaan uusien ihmisten tuomia juttuideoita, hän lähtisi tietoisesti hakemaan niitä uudella tavalla ja uudesta ympäristöstä.

Kuvio 1. Sattumametodin ja journalistisen työprosessin ero (Kauta 2017)

Haastateltavan valinnan sattumanvaraisuus varmistaa toimittajalle mahdollisuuden laajentaa omaa kontaktialuettaan. On oletettavaa, että sattumametodilla päästään kontaktiin ihmisten kanssa, jotka ovat toimittajalle entuudestaan tuntemattomia.

Toimittajasta ja toimittajan mielipiteistä riippumaton satunnaisuus tuo toimittajalle täysin uusia tarinoita ja juttuideoita, joita ei ole muilla. Tämä antaa käytännössä kaikille tasavertaisen mahdollisuuden saada äänensä kuuluviin ja mahdollisuuden kertoa oman tarinansa. Joskus haastateltava ei tiedä itsekään olevansa kiinnostava ennen tilannetta, jossa joku oikeasti keskittyy häneen ja hänen ajatuksiinsa ja kokemuksiinsa. Metodista ei ole hyötyä pelkästään haastateltavalle, joka saa äänensä kuuluviin, vaan myös yleisölle, joka saa metodin avulla syntyneestä jutusta informaatiota ja elämyksiä.

Sattumametodia voi toteuttaa luovasti monella eri tavalla ja monessa eri tilanteessa. Tärkeintä on pitää metodin perimmäinen idea, satunnaisuus, mukana. Toimittaja ei saa itse vaikuttaa satunnaisuuteen. Jos toimittaja menee gallupinteen tavoin kadulle ja valitsee sieltä omasta mielestään kiinnostavan näköiset henkilöt, kyse ei ole sattumametodista. Jos toimittaja määrittelee tietoisesti otanta-alueeksi alueen, jolla on paljon esimerkiksi tietyn vähemmistön edustajia, kuten vaikkapa vastaanottokeskuksen, kyse ei myöskään ole sattumametodista.

Ihanteellisessa tilanteessa myöskään juttutyyppejä ja sen pituutta ja laajuutta ei lukittaisi etukäteen, mutta se voi olla perinteisessä lehtityössä käytännössä mahdotonta.

4.1 Sattumametodi käytännössä

Kokeilin sattumametodia käytännössä talvella 2017. Kokeilu jakautui viiteen eri vaiheeseen: esivalmistelut, otanta, haastattelu, materiaalin purku sekä ideointi ja lopuksi produktin eli juttujen tekeminen. Esittelen metodia ensin kuvaamalla prosessin ennen haastattelutilannetta.

Tämän jälkeen esittelen kolme tapausta, jotka kertovat metodin käytöstä käytännössä. Sitten esittelen journalistisesta työprosessista poikkeavia vaiheita, niiden tuomia haasteita ja ehdotuksia niiden ratkaisemiseen käytännön kokeilun kautta ja kokeilusta oppineena. Lopuksi pohdin kokeiluni onnistumista ja esittelen erilaisia ehdotuksia metodin kehittämiseksi.

4.1.1 Käytännön kokeilun tavoite ja tarkoitus

Kokeilun tavoitteena on tuottaa julkaisukelpoisia juttuja sattumametodia käyttämällä. Tarkoituksena on testata sattumametodia ja katsoa, kuinka se toimii käytännössä. Muodostan metodille samalla kokemuspohjaa, josta voi raportin muodossa olla hyötyä metodin käyttäjille tulevaisuudessa. Kartoitan, toimiiko metodi toivotulla tavalla ja kuinka toimittaja voi itse taidoillaan ja valmistautumisellaan edesauttaa jutun onnistumista metodia käyttäessään. Yritän kokeilullani todistaa, että olen oikeassa sen väitteen suhteen, että kuka vain voi toimia inspiraationa juttuun. Määrittelen kokeilun perusteella todettavia kehityskohteita.

4.2 Sattumametodin toteutus

Satunnaisotannan voi suorittaa useallakin tavalla. Laajuus voi vaihdella resurssien, kuten projektia toteuttamassa olevien henkilöiden määrän, käytettävän ajan ja taloudellisen panostuksen, mukaan. Suurissa sattumametodia hyödyntävissä hankkeissa olisi ihanteellista ottaa esimerkiksi koko Suomi haltuun ja arpoa haastateltavat esimerkiksi väestörekisteristä tai vastaavasta tietokannasta. Toteutin itse kokeiluni yksin ja mitoitin projektin suuruuden ja otanta-alueen laajuuden resursseihini sopivaksi: alueeksi Helsinki, ajaksi yksi päivä.

Pohdin pitkään, miten voisin toteuttaa haastattelupyynnön esittämisen niin, että se olisi mahdollisimman selkeää ja yksinkertaista. Yritin ajatella, miten itse tahtoisin haastattelupyynnön tuntemattomalta henkilöltä ja kyselin muiden mielipiteitä. Suullisesti esitetty viesti

ei välttämättä ole yhtä helposti sisäistettävissä ja pohdiskeltavissa kuin kirjallisesti esitetty viesti, johon voi tarvittaessa palata. Spontaanisti esitetyt haastattelupyynnöt saattavat aiheuttaa ensimmäisenä hämmentymisestä johtuvan kieltäytymisen, vaikka henkilö saattaisikin olla kiinnostunut.

Lopulta päätin toteuttaa haastattelupyynnön esittämisen kirjeiden avulla. Kirjekuoreen sain suljettua helposti haastattelupyynnön, tietoa projektistani ja ohjeet yhteydenottoa varten, myös englanniksi. Persoonallisuutta kirjeisiin sain kirjoittamalla ne käsin ja sinetöimällä kirjeet kauniisti vanhanaikaisella sinetillä. Oli tärkeää, että kirje näytti erityiseltä ja huolella tehdyltä, jotta se erottui esimerkiksi jaettavista mainoslehtisistä tai uskonnollisesta materiaalista, jota kaduilla tarjotaan.

Valitsin omaan kokeiluuni itse päätettävät sattumanvaraisen valinnan määritelmät, jotka luodaan etukäteen ennen kontaktointitilannetta. Päätin etukäteen kymmenen eri määritelmää, joiden avulla haastateltavat valikoituivat. Alueeksi rajasin Helsingin omien resurs-sieni mukaisesti.

Valitsin tietoisesti määritelmät erilaisten arkisten tilanteiden, kuten julkisilla kulkuvälineillä kulkemisen ja kaupassakäynnin, mukaan. Tahdoin tietää, millaisia mielenkiintoisia ihmisiä elämäni sivuaa päivittäin, mutta joita en saisi tietää ilman tätä sattuman ohjaamaa haastattelua. Menin myös reittejä pitkin, joita en normaalisti menisi saadakseni mahdollisimman laajan kuvan. Lisäksi käytin hyväkseni Helsingin viimeistä paperista puhelinluettelo. Varsinaisia juttuideoita en tietenkään yrittänyt keksiä. Määritelmäni olivat seuraavat:

1. Henkilö, joka tulee taakseni kassajonossa 20.12.2016
2. Henkilö, joka istuu minua vastapäätä (huom! istuu jälkeeni) ruuhkajunassa 20.12.2016
3. 67. henkilö, joka kulkee 20.12.2016 päivän aikana minua vastaan.
4. Henkilö, joka löytää kirjeen bussin penkiltä 20.12.2016
5. Henkilö, joka istuu junassa ensimmäisen vaunun ensimmäisen 6 hengen tuoliryhmän menosuuntaan menevällä ikkunapaikalla 20.12.2016
6. 532. nimi viimeisestä puhelinluettelosta, katso 20.12.2016 (Lähetettiin postissa)
7. Parkkipaikka numero 31 Itiksen parkkipaikalla, 2. kerros 20.12.2016
8. Jätän kuoren junan penkille 20.12.2016
9. Jätän kuoren rautatieasemalle 20.12.2016
10. Jätän kuoren metron penkille 20.12.2016

Toimitin kirjeet suunnitelmieni mukaisesti haastateltaville 20. joulukuuta 2016. Kuten listasta huomaa, päätin antaa kirjeitä kasvotusten ja jättää niitä ihmisten löydettäväksi. Kun annoin kirjeen kasvotusten, saatoin vain sanoa, että kirje on hänelle tai kertoa projektista hieman enemmänkin. Löydettäväksi jätettävään kirjeeseen kirjoitin, että kirje on hänelle, joka sen löytää. Jälkikäteen ajateltuna olisi ollut mielenkiintoista jäädä vähän etäämmälle katsomaan, mitä esimerkiksi metron penkille jätetylle kirjeelle tapahtuu ennen kuin se löytää tarpeeksi uteliaan löytäjänsä.

Oli mielenkiintoista ja jännittävää nähdä jo kirjettä antaessa, kuinka monipuolinen valikoima erilaisia ihmisiä otannassa saatiin. Samalla se jännitti. Otantatilanteessa selkeni konkreettisesti se, että haastateltavaksi voi valikoitua oikeasti ihan kuka vain, vaikkapa pieni lapsi tai asemalle sammunut laitapuolen kulkija. Annoin kirjeen kasvotusten muun muassa selkeästi yli 70-vuotiaalle miehelle, nuorelle naiselle ja miehelle, joka ei tainnut osata suomea.

Kiinnitin koko päivän ajan muutenkin huomiota ympärilläni kulkeviin ihmisiin enemmän. Oli herättelevää ajatella, että vaikka edessä ihminen näyttäisi kuinka mielenkiintoiselta, voi vieressä istuva ”tylsän” näköinen ihminen olla aivan yhtä mielenkiintoinen. Päivän jälkeen jäin odottamaan suurella mielenkiinnolla sitä, olisivatko haastatteluun suostuvat ihmiset juuri sellaisia, keihin en kiinnittäisi normaalisti huomiota ollenkaan.

5 Haastattelut

Kirjeistä kolmeen vastattiin. Vastausprosentiksi tuli täten 30 prosenttia. Laitoin vielä myöhemmin varmuuden vuoksi kaksi kirjettä pariin junaan, mutta niihin ei vastattu. Vastausprosentiksi jäi siis lopulta kolme kahdestatoista kirjeestä eli 25 prosenttia, neljäsosa. Prosentti oli odotusten mukainen.

Jokaisella on oma syynsä osallistua tai olla osallistumatta. Joku voi olla liian ujo, joku ei jaa samanlaista mielenkiintoa aiheeseen. Odotin muutaman ihmisen, jotka saivat kirjeen kasvotusten, ottavan yhteyttä, mutten kuullut heistä enää koskaan mitään. Kirjeessä pyydettiin ottamaan yhteyttä, vaikkei tahtoisikaan osallistua projektiin. Kieltäytymisvastauksia ei tullut yhtäkään. Tämä on harmillista, sillä nyt en koskaan saa tietää syytä sille, miksi he eivät lähteneet mukaan.

Oletuksena on myös, että ne kirjeet, joita ei annettu kasvotusten, ovat joutuneet esimerkiksi epähuomiossa siivoojien rutiininomaisessa käsittelyssä suoraan roskikseen. Näitä kuoria ei siis oletettavasti edes koskaan avattu. Olettaisin, että hävikki on ollut noin 30 prosenttia.

Sattumametodia käyttäen projektiin mukaan pyydetty ja siihen suostuneet ovat keskenään hyvin erilaisia jo pelkästään paperilla lueteltuina, puhumattakaan vielä haastattelukokemuksesta ja ihmisten persoonasta. Vastanneista yksi oli saanut kirjeen kasvotusten, kaksi oli löytänyt ne itse paikoista, joihin olin kirjeet jättänyt. Kaikilla haastateltavilla on vähintään kymmenen vuotta ikäeroa ja he edustavat kahta eri sukupuolta. He ovat kaikki eri alueilta Helsingistä ja elävät täysin erilaista elämää. Jokainen heistä piti eri asioita tärkeinä ja he olivat kaikki täysin erilaisia persooniltaan.

5.1 Henkilöistä syntyneet jutut

Henkilöistä tehtävien juttujen ideat syntyivät pääasiassa suoraan haastattelutilanteessa. Ideoiden tarkentaminen tapahtui kerätyn tiedon tarkastelun yhteydessä. Palasin hakemaan lisää tietoa kahdessa tapauksessa kolmesta. Metodien käytöstä syntyi tässä opinnäytetyössä kaksi henkilöjuttua ja yksi sarjakuvakonseptointi.

En tarjonnut juttuja erikseen millekään lehdelle ennen opinnäytetyöni valmistumista, mutta käytin kaikki tuotokseni muutamalla koelukijalla ja palaute oli positiivista. Näytin juttujani henkilöille, jotka tiesivät opinnäytetyöni aiheen ja henkilöille, jotka eivät tieneet. Molem-

milta tahoilta tullut palaute viittasi siihen, että haastateltavista kaivelemani tieto oli mielenkiintoista, lukemisen arvoista ja yleisöä palvelevaa. Metodi ei myöskään palautteen mukaan ole jättänyt jälkiä juttuihin.

Esittelen seuraavaksi nämä kolme eri haastateltavaa case-tyylisesti ja käyn sen jälkeen läpi vaihteita ja tilanteita, jotka vaativat erilaisia ratkaisuja journalistisesta työprosessista poiketen.

Jokaisesta haastateltavasta on tehty tuotos, joka on liitetty tähän opinnäytetyöhön. Suositelen perehtymään myös liitteisiin aina kyseisen casen yhteydessä.

5.2 Case 1: Eeva Sundström

Ensimmäinen haastateltavani on Eeva Sundström, 48-vuotias perheenäiti, joka työskentelee terveyskeskuslääkärinä ja kouluttaa lääkäriopiskelijoita.

Hän löysi kirjeeni bussin penkiltä, johon sen olin jättänyt. Sundström oli matkalla töistä kotiin. Hän laittoi heti seuraavana iltana kirjeen saamisesta viestiä minulle sähköpostitse ja kertoi tahtovansa auttaa minua.

Sovimme Sundströmin kanssa haastattelun hänen kotiinsa joulupyhien jälkeisille viikoille, 13.1.2017. Pohdin kotia haastattelupaikkana paljon. En ollut nähnyt haastateltavaa etukäteen, mikä luonnollisesti aiheutti epätietoisuudesta johtuvia pieniä jännityksen ja epävarmuuden tunteita. Pyysin Sundströmiä kertomaan itsestään 10-100 asiaa ennen tapaamistamme. Näiden asioiden pohjalta suunnittelin rakentavani haastatteluun jonkinlaista pohjaa ja sain samalla tietoa siihen, millaista ihmistä olen menossa haastattelemaan.

Tietojen ja sähköpostittelun perusteella Sundström antoi itsestään luotettavan kuvan. Ajattelin, että uskallan mennä 48-vuotiaan lääkärin ja perheenäidin kotiin ilman sen suurempia riskejä. Lisäksi alue oli suhteellisen tuttu ja mahdollisuus perääntyä ovella oli aina olemassa. Haastattelun ajankohta oli valoisa aamupäivä.

Jälkikäteenkin ajattelen kodin olleen hyvä paikka haastattelulle. Kotona saimme olla omassa rauhassamme ja sain nähdä valokuvia, joista tuli olennainen osa juttua. Kotona tehtävä haastattelu kaiken lisäksi osoittaa molemminpuolista luottamusta.

Haastattelusta tuli loppujen lopuksi erittäin mielenkiintoinen ja yllätyksellinen. Valikoin Sundströmin kirjoittamasta listasta minua kiinnostavat aiheet ja aloimme keskustella niistä. Lopullinen juttuaihe löytyikin aivan sattumalta listan ulkopuolelta.

Keskustelimme siitä, kuinka Sundström ja tämän aviomies tapasivat ja sivulauseessa Sundström mainitsi olleensa lääkärinä katastrofikeikoilla Etelä-Sudanissa ja Sri Lankassa ja kertoi sitten, että palattuaan niiltä oli aika vakiintua. Tartuin tähän tietoon ja keskustelimmekin suuren osan haastattelusta hänen ajoistaan Lääkärit ilman rajoja -järjestön komennuksilla ulkomailla ja hänen lääkärin työstään Suomessa.

Etelä-Sudanin tilanne on jälleen vastikään julistetun nälänhädän vuoksi tullut ajankohtaiseksi. Lisäksi Lääkärit ilman rajoja -järjestö suunnittelee toimiston perustamista Suomeen. Lopullinen päätös tehdä juttu juuri tästä aiheesta tuli pohdittuani juttuaiheen ajankohtaisuutta ja merkityksellisyyttä yhteiskunnalle. Sundström työskenteli Etelä-Sudanissa vuonna 1998, mutta aihe on edelleen ajankohtainen. Mielestäni pitkään jatkunut huono tilanne korostuu jutussa nimenomaan sen kautta, että vaikka Sundström olikin Etelä-Sudanissa miltei 20 vuotta sitten, tilanne on edelleen katastrofaalinen.

Sundström harrasti jonkin verran valokuvausta ja otti kameransa mukaan matkoilleen. Katselimme kuvat läpi ja sain kuulla kuvien ansiosta lisää yksityiskohtia työkeikoilta. Sain kuvat kaiken lisäksi käyttööni opinnäytetyötäni varten. Jutun kirjoittamisen aikana pyysin vielä muutaman kommentin Sundströmiltä sähköpostitse.

5.3 Case 2: Mari Reijonen

25-vuotias Mari Reijonen oli ainoa minulle vastannut henkilö, jolle annoin kirjeen kasvo-
tusten. Määritelmä oli ”henkilö, joka istuu minua vastapäätä metrossa”. Tapasimme metrossa, joka oli matkalla itään. Satunnaisuuden kauneus tuli esille kohtaamisessamme. Reijonen istui ensin minua viistosti vastapäätä, minua vastapäätä ei istunut ketään.

Tarkkailin huvikseni Reijosta ja yritin saada selville, mistä he keskustelivat hänen seura-
laisensa kanssa, joka istui käytävän toisella puolen. Ehdin tavallaan sen hetken verran
kiintyä tähän kaksikkoon ja mietin, millainenkohan tarina tälläkin kaksikolla oikein on.

Yhtäkkiä metron täytyessä Reijonen päättikin tehdä muille tilaa ja istuutui minua vasta-
päätä. Annoin kirjeen hänelle salamyhkäisesti ja poistuin metrosta. Kun metro lähti Sör-
näisten asemalta huomasin, kuinka hän avasi kirjeen ja alkoi lukea sitä. Noin viikon pääs-

tä tästä sain Reijoselta harkiten kirjoitetun kaunissanaisen sähköpostin, jossa hän kertoi osallistuvansa mielellään projektiin.

Pyysin Reijostakin listaamaan itsestään 1–100 asiaa etukäteen ja hän kirjoittikin minulle liuskan verran asioita itsestään. Hän kertoi hyvinkin tarkasti omasta ajatusmaailmastaan. Reijosen listaus osoitti minulle heti sen, että hän on projektissani mukana täysillä ja on ajatellut asioita, joita hän tahtoo tuoda esille. Reijosen etukäteen kertomat asiat itsestään toimivat hyvänä tausta-aineistona.

Pohdin silti vaihtoehtoa etsiä Reijosesta tietoa etukäteen esimerkiksi käyttämällä sosiaalista mediaa ja hakemalla Google-haulla hänen nimellään, mutta päätin, että tällä kertaa hän saa aivan itse kertoa itsestään ja omasta elämästään. Tiedon etukäteen hankkiminen muualta kuin häneltä olisi voinut luoda ennakkoluuloja ja ohjata haastattelua ja jutun muodostumista. Kuten hänkin sanoi haastattelun aikana, hän kohtaa elämässään paljon ennakkoluuloja ja on kyllästynyt todistamaan niitä vääriksi.

Sovimme haastattelun ravintolaan 10.1.2017 kello 18. Koska olimme tavallaan jo tavanneet etukäteen, tilanne oli luonteva. Olimme sähköpostilleet ajatuksistamme ja niiden yhteneväisyydestä jo etukäteen. Tavallaan olin muodostanut ennakkokäsityksen siitä, että tästä haastattelusta tulee mieluinen ja onnistunut. Ja sitähan se olikin.

Keskustelimme haastattelun aikana kaikesta maan ja taivaan välillä. Suhde haastateltavan ja haastattelijan välillä oli tasaveroinen, se olisi mielestäni voinut olla esimerkiksi vasta tutustuneiden kaverusten keskustelu. Keskustelu oli avointa ja vuorovaikutuksellista. Lähdin tähänkin haastatteluun ilman kysymyspatteristoa. Otin kuitenkin hänen kirjoittamansa listan mukaani. Se toimi hyvin haastattelun tukena.

Yhtenä tarkoituksena tässä opinnäytetyössä oli rikkoa ennakkoluuloja ja tuoda niiden ihmisten ääntä kuuluviin, jotka jäävät huomiotta. Tämä haastattelu oli yksi hyvä esimerkki siitä, miksi satunnaismetodia kannattaa käyttää tähän tarkoitukseen. Reijonen kertoi haastattelun aikana paljon kauniita ajatuksia maailmasta, jossa elämme. Hän kertoi, ettei hän ole saanut ajatuksilleen melkein koskaan vastakaikua.

Reijonen kertoi ja osoitti kaikilla ajatuksillaan ja tarinoillaan, että hänen introverttiutensa hallitsee hänen elämäänsä paljonkin – niin hyvässä kuin huonossakin. Siksi juttuideaksi valikoitui Reijosen introverttius ja sen lisäksi vielä ennakkoluulot, joita hän kertoi kohtavansa usein huolitellun ulkonäkönsä vuoksi. Vaikka Reijonen puhuikin oma-aloitteisesti juuri tästä aiheesta paljon, jutun aiheen ja näkökulman valitseminen oli kuitenkin lopulta

minun käsissäni, kuten kuuluukin. Olisin voinut johtaa haastattelua halutessani myös muihin aiheisiin, mutten katsonut sitä tarpeelliseksi.

Tapasin Reijosen vielä uudelleen valokuvauksen yhteydessä. Otimme juttua varten kuvat ja keskustelimme vielä Reijosen elämästä ja ajatuksista. Jutun valmistumisen jälkeen Reijonen kertoi, että koko projekti on ollut hieno kokemus ja antanut hänelle paljon. Tässä tapauksessa tuntui siltä, että se oli minulle kaikkein tärkeintä.

5.4 Case 3: Mauri (nimi muutettu)

Haastateltava numero kolme oli Mauri. Sähköposteissaan hän kertoi suostuvansa auttamaan opinnäytetyössäni sillä ehdolla, että hän ei itse esiinny opinnäytetyössä merkittävässä roolissa. Mauri ei tahdo omaa nimeään tai kuviaan mukaan opinnäytetyöhön eikä tahdo olla työstä tunnistettavissa, joten nimi on muutettu. Ehtoihin oli helppo suostua, sillä tärkeintä opinnäytetyössäni on nimenomaan haastattelu, kohtaaminen ja siitä syntyvä juttuidea tai inspiraatio.

Mauri löysi kirjeeni metron penkiltä, jolle sen olin jättänyt. Käsin kirjoitettu kirje teki häneen vaikutuksen. Jätin kirjeen metron penkille Itäkeskuksessa, mutta Mauri oli löytänyt kirjeen vasta Kampissa. Se oli siis kiertänyt pitkän matkan ennen kuin joku uskalsi avata sen. Mauri kertoi, että hän oli nähnyt noin 15-vuotiaan pojan hypistelevän kirjettä, mutta jättäneen sen silti metroon. Millaisenkohan tarinan 15-vuotias poika olisi kertonut?

Haastattelu aloitettiin lauantaina 7.1.2017 kello 15 Kalliossa kahvilabaari Rytmissä.

En ollut nähnyt Mauria ennen tapaamistamme Rytmin edessä ja tunsimme toisemme vain antamiemme tuntomerkkien avulla.

Salamyhkäinen Mauri ei antanut itsestään paljoakaan tietoa etukäteen ja päätin kokeilun vuoksi olla pyytämättä mitään. Ennakkotietona oli vain se, että hän on 38-vuotias lakkia käyttävä mies. En valmistellut kysymyspatteristoa etukäteen vaan ajattelin katsoa, mihin kahden toisilleen tuntemattoman ihmisen kohtaaminen voi johtaa.

Istuimme kahvikupposten äärellä kolme tuntia jutellen kahvilabaarin hiljaisimmassa nurkassa. Mauri aloitti keskustelun heti pahoittelemalla sitä, että hän oli vaikuttanut sähköposteissaan niin kielteiseltä. Hän on tarkka omasta yksityisyydestään, muttei kuitenkaan lainkaan ujo tai sulkeutunut.

Kun pyysin Mauria kertomaan itsestään, kerrottavaa riitti paljonkin. Sujuvasanainen ja huumorintajuinen Mauri kertoi muun muassa elämänsä kommelluksista ja jakoi ajatuksi-
aan sosiaalisesta mediasta. Haastattelun aikana minulle kehittyi Maurin persoonan ja tari-
noiden ansiosta tietynlainen mielikuva ihmisestä, jonka elämä muistuttaa komediasarjaa
tai sarjakuvaa. ”Kaksoiselämää” elävä Mauri työskentelee päivisin koodarina ja iltaisin
soittaa melko tunnetussa bändissä, joskin senkin nimi on pidettävä salassa. Maurin töissä
ei tiedetä hänen tähteydestään eikä Maurin kaveripiirissä välttämättä tiedetä edes hänen
oikeaa nimeään. Mauri on kaikille jollain tavalla mysteeri. Oli mielenkiintoista kuulla ulko-
puolisena nämä kaikki asiat yhdistettynä.

Maurin jutuista inspiroituneena päätin suunnitella uuden sarjakuva- tai televisiosarjakon-
septin, josta tein valmiiksi henkilökuvauksen, esimerkkistripin ja sarjan synopsiksen.

Ideointia olisi voinut jatkaa pidemmällekin. Koska hän ei tahtonut, että hänestä tehdään
mitään tunnistettavaa juttua, hän toimi pikemminkin ideapankin täyttäjänä kuin itse tuotok-
sen päähenkilönä. Oli mielenkiintoista nähdä myös tällainen tapaus, jollaisia uskon olevan
enemmänkin. Vaikka hän tahtoikin auttaa minua, hän ei itse pitänyt itseään millään lailla
mielenkiintoisena ihmisenä eikä oikeastaan edes uskonut opinnäytetyöni väitteeseen siitä,
että jokaisella voi olla jotain kerrottavaa.

Lopullinen vastuu päättää asioiden mielenkiintoisuudesta on kuitenkin kuulijalla. Toimitta-
jan tehtävänä on löytää se oikea mielenkiintoinen näkökulma – usein aluksi tylsältäkin
tuntuvat juttuaiheet saavat mielenkiintoisen näkökulman.

6 Pohdinta

Opinnäytetyöni viimeisessä luvussa pohdin asioita, joita toimittajan kannattaa ottaa huomioon sattumametodia käyttäessään. Keskityn kokeilun ja sen jälkeisen pohdinnan avulla löydettyihin tilanteisiin ja vaiheisiin, jotka poikkeavat perinteisestä journalistisesta työprosessista. Nostan myös esille hyödyllistä käytännön tietoa.

6.1 Sattumametodin luomat poikkeamat journalistiseen työprosessiin ja sen työskentelytapoihin

Satunnaismetodi muovaa journalistista työprosessia heti ensimmäisestä työprosessin vaiheesta lähtien. Jutun tekeminen ei alakaan ideoinnista vaan kohtaamisesta toisen ihmisen kanssa. Sattumametodia käyttävän toimittajan tärkeimpiä työkaluja ovat kyky lukea ihmistä, halu kuunnella ja taito improvisoida.

Luovuus ja kyky tulla kaikenlaisten ihmisten kanssa toimeen ovat toimittajan ammatin kulmakiviä, mutta satunnaismetodia hyödyntävässä journalistisessa työprosessissa niiden merkitykset vahvistuvat entisestään. Kun haastateltavalla on mukava olla ja hän kokee haastattelijan luotettavaksi, hän voi kertoa hyvinkin vapautuneesti ajatuksistaan ja itsestään. Kun haastattelutilanne on miellyttävä, myös haastateltavan yhteistyöhaluisuus on suuri. Haastateltava tahtoo, että hyväksi tyypiksi todettu toimittaja onnistuu jutussaan ja on valmis yhteistyöhön auttaakseen.

Toimittajan on otettava huomioon, että on hyvin todennäköistä, että haastateltavaksi valikoitunut ihminen on ensimmäistä kertaa haastattelutilanteessa. Näissä tapauksissa on tärkeää kertoa haastateltavalle hänen oikeuksistaan, kuten hänen oikeudestaan tarkistaa sitaatit ennen jutun julkaisemista. Kokematon haastateltava ei välttämättä myöskään ymmärrä, mihin hänen valtansa rajoittuu. Esimerkiksi journalistisen päätösvallan luovuttaminen toimituksen ulkopuolelle on journalistin ohjeiden vastaista.

On erityisen tärkeää muistaa, ettei toimittaja ole asiakaspalvelija tai terapeutti. Haastateltava saattaa puhumaan päästessään uskoutua toimittajalle hyvinkin paljon yksityisistä asioistaan ymmärtämättä, että toimittajalla on lupa käyttää haastattelussa saamiaan tietoja, tosin hyvän maun, lain, faktojen ja journalistin ohjeiden rajoissa.

Haastattelu on tehty yhteistyössä toimittajan kanssa, mutta sen tekijänoikeudet säilyvät silti pelkästään toimittajalla, jonka katsotaan olleen haastattelun varsinainen suunnittelija

(Kerosuo & Vuortama 2004, 147). Kuten haastattelukin, lopullinen haastattelusta syntynyt tuotos on toimittajan oma teos, eikä haastateltava saa vaikuttaa esimerkiksi toimittajan taiteelliseen näkemykseen jutussa.

Haastateltavalle kokemus voi olla hyvinkin tunteellinen ja merkityksellinen. Joskus toimittajankin voi olla tunteiden keskellä hankala muistaa, että hän tekee haastattelemalla työtään eikä todennäköisesti hakeudu haastateltavan kanssa sen syvempään ihmissuhteeseen. Toimittajalla ei ole velvollisuutta pitää yhteyttä haastateltavaan muun kuin työn kautta, vaikka haastattelu menisikin todella henkilökohtaiselle tasolle. Poikkeustapauksiakin tietysti on. Esimerkiksi olen itse löytänyt haastattelemalla todella mukavia ihmisiä, joihin olen ollut yhteydessä vielä jutun tekemisen jälkeenkin. Oletusarvona sitä ei voida kuitenkaan pitää eikä se ole velvoite.

6.1.1 Haastattelutilanne ja siihen valmistautuminen

Haastattelutilanne on satunnaismetodin tärkein ja haastavin vaihe. Haastattelun jälkeen toimittajalla tulisi olla sekä juttuidea että kerättyä materiaalia juttua varten. Vaativa haastattelutilanne vaatii toimittajalta uteliaisuutta, tilannetajua, ihmistuntemusta ja kykyä priorisoida ja improvisoida.

Vaikka varsinaista kysymyspatteristoa tai taustatyötä ei voi tehdä haastattelua varten, toimittaja voi omalla tavallaan valmistautua haastatteluun. Kuten olen opinnäytetyössäni osoittanut ja nostanut esille, sattumametodi otannassa haaviin voi tarttua kaikenlaisia ihmisiä. He voivat olla rikkaita tai köyhiä, vanhoja tai nuoria, ehjiä tai rikkiäisiä. Haastattelut saattavat olla uuvuttavia tai raskaita ja siihen on osattava henkisesti valmistautua. On pystyttävä ennakoimaan mahdolliset ongelmatilanteet ja opittava lukemaan erilaisia ihmistyyppisiä. Samalla olisi kuitenkin pidettävä päällimmäisenä mielessä se, että on tärkeää lähteä tekemään haastattelua ennakkoluulottomasti.

Ihmistuntemus ja kokemus kaikenlaisten ihmisten kanssa toimimisesta auttaa toimittajaa syventämään haastattelua ja rentouttamaan haastateltavan niin, että hän ei jännitä, tuntee olonsa mukavaksi ja kertoo itsestään ja elämästään vapaammin. Haastattelun lopputulokseen vaikuttaa suuresti se, millaisen roolin toimittaja tahtoo ottaa haastattelussa. Tasavertainen suhtautuminen on todettu sattumametodissa toimivimmaksi, kuten ylipäätäänkin haastatteluja tehtäessä.

Epävarmuus on yksi tunne, jota on ihan sallittua tuntea haastattelussa, johon ei ole voinut valmistautua millään lailla. Tilanteisiin tottuu kokemuksen karttuessa. Onnistuminen ei loppujen lopuksi ole kiinni valmistautumisen määrässä vaan asenteessa.

Tilanne saattaa olla haastatteluun saapuvalla haastateltavallekin vaikea. On otettava myös huomioon se, että toimittajan lisäksi myöskään haastateltava ei ole voinut valmistautua sen erityisemmin haastatteluun. Ihmistä lukemalla ja tulkinnan mukaan toimimalla voidaan helpottaa tilannetta molemmin puolin.

6.1.2 Juttuidean syntyminen haastattelutilanteessa tai sen jälkeen

Sattumametodia toteuttaessa on mahdotonta ja itse asiassa kiellettyäkin suunnitella juttua etukäteen. Ideointi tapahtuu haastattelutilanteen aikana tai sen jälkeen. Lehden raamien mukaan saattaa olla pakollista miettiä juttutyyppejä ja jutun pituutta.

Jo haastattelutilanteessa toimittajan on seulottava kaikista kuulemistaan asioista ne, jotka hän portinvartijana päästäisi juttuna yleisölle. Mikä on tarpeeksi erityistä, kiinnostavaa, yleisöä palvelevaa tai yhteiskunnallisesti merkittävää? Jos idea juttuun syntyy haastattelun aikana, sitä voi ohjata ja valjastaa kohti idean synnyttämää päämäärää. Toimittajan on osattava pitää haastattelu omassa hallinnassaan. Haastateltava on matkaopas seikkailulla, jota varten toimittaja on valinnut matkakohteet.

Haastattelun aikana toimittajan tulisi tarkastella kaikkea saamaansa tietoa ja punnita niiden merkittävyyttä keskenään. Mistä olisi mielenkiintoista kuulla lisää, mikä on persoonallista? Mikä on ajankohtaista? Millaiset tiedot ovat sinulle uusia, olisivatko ne yleisöllekin uutta?

Juttuidea saattaa syntyä myös vasta haastattelun jälkeen. Haastattelut kannattaa aina tallentaa esimerkiksi äänittämällä myöhempää tarkastelua varten, kuten normaalistikin tehtäisiin. Joskus juttuidean kehittymiselle kannattaa antaa aikaa. Esimerkiksi muutaman päivän päästä kannattaa muistella, mitä haastattelusta jäi päällimmäisenä mieleen. Yleensä se, mikä ei ole mielenkiintoista, putoaa ajatuksista ensimmäisenä. Palautetta juttuidean kiinnostavuudesta saa helposti kollegoilta tai läheisiltä.

6.1.3 Jutun sisällön luominen

Minulla itselläni ei mennyt juttujen tekemiseen sen enempää aikaa kuin normaalistikaan juttujen tekemisessä. Juttuideat terävöityivät haastattelun aikana nopeasti, eikä itse asiaan menemisessä mennyt mielestäni kauaa kenenkään haastateltavani kohdalla. Ensimmä-

mäinen haastattelukerta ei kuitenkaan välttämättä riitä koko jutun aineiston keräämiseen. Palasin itse muutaman kerran juttuja tehdessäni takaisin tiedon lähteelle lisätietoja ja tarkennuksia varten. En tosin pidä tätäkään poikkeavana.

Kuten yleensäkin tavallisia ihmisiä haastatellessa, faktojen tarkistaminen voi olla hankalaa ja haastateltavan kertomusten todeksi arvioiminen voi olla haasteellista. Kertomuksille on etsittävä todisteita. Esimerkiksi haastateltavieni Eevan ja Maurin tapauksessa kertomusten tueksi saatiin valokuvia, tukea Marin voimanostohistoriaan löytyi internetistä.

6.1.4 Kehityskohteita ja ideoita jatkoa varten

Oman kokeiluni sattumanvaraisessa otannassa oli hyviä ja huonoja puolia. Kirjeet herättivät uteliaiden ihmisten huomion, mutten koskaan saanut tietää, mitä lopuille kirjeille tapahtui. Kasvotusten annetuista kirjeistä tiesin, että ne menivät ainakin vastaanottajalleen, mutten tiennyt, avasivatko he kirjettä vai heittivätkö he sen suoraan roskikseen. En myöskään koskaan saanut tietää syitä sille, miksi projektiin ei lähdetty mukaan.

Kannatan tilastoinnin ja raportoinnin kannalta varmempaa tapaa saada vastauksia ja perusteluja kieltäytymiselle. Jos resurssit ovat yhtä pienet kuin minulla, kehittäminen voi olla rajallista. Haastattelupyyntöön voisi esimerkiksi liittää jonkinlaisen kannustimen vastaamiseen tai sitä voisi yrittää suorittaa kasvotusten tai puhelimitse.

Voisin kuitenkin myös uskoa, että asemani opiskelijana vaikutti vastausten määrään. Tunnettu mediatalo olisi todennäköisesti saanut vastauksia varmemmin.

Sattumametodia voi soveltaa omaan käyttöönsä hyvinkin luovasti. Mielenkiintoista olisi nähdä esimerkiksi, millaisia asioita eri toimittajat saisivat irti samasta henkilöstä. Millaisen haastateltavan sattumametodilla valikoitu henkilö valitsisi itse toimittajalle? Millainen olisi lehti, jonka sisältö on tuotettu täysin satunnaismetodia käyttäen?

Sattumametodia voi halutessaan jalostaa myös erilaisiin metodia hyödyntäviin, mutta silti hieman siihen verrattuna erilaisiin sisämetodeihin. Toimittaja voisi tehdä juttusarjan ihmisistä, jotka on valikoitu satunnaisesti mutta joista toimittaja muodostaa ennakkokäsityksen heidän ulkonäkönsä perusteella. Sen jälkeen hän haastattelemalla selvittää, oliko hän oikeassa.

Kokemukseni perusteella metodi sopisi parhaiten freelancereille, joilla ideointi on elinkeinon ehto, ja joilla on mahdollisuudet tehdä monenlaisia juttuja eri lehtiä ja eri yleisöjä aja-

tellen. Yksittäisissä lehdissä työskentelevät toimittajat saattavat törmätä metodin kanssa moniin rajoituksiin ja esteisiin, sillä loppujen lopuksi kyse ei ole toimittajan omasta tuotteesta, vaan koko lehdestä ja sen linjoista.

Vaikka tein opinnäytetyössäni kolme vahvasti haastateltaviin liittyvää juttua, ideoinnin ei tarvitse välttämättä johtaa siihen. Haastattelu voi toimia myös vain inspiraation ja ideoiden lähteenä. Jokin haastateltavan kertoma asia voi johtaa ideaan, joka ei liity millään lailla haastateltavaan henkilöön, josta idea alun perin lähti. Vahvuutena voidaan silti edelleen pitää sitä, että idea on tullut sattumametodin avulla oman reviirin ulkopuolelta.

Yhdistän sattumametodin myös vahvasti luovuuden kautta taiteeseen. Metodin käytön tuloksena voisi olla myös tunteita ja ajatuksia herättäviä teoksia.

6.2 Lopuksi

Kokeilun perusteella on todettavissa, että sattumametodi on varsin toimiva metodi uteliaalle ja rohkealle toimittajalle ja että siitä syntynyt sisältö on potentiaalista yleisöä palvelevaa materiaalia.

Henkilökohtaisella tasolla metodin kokeilu antoi minulle vielä paljon enemmän kuin siitä syntyneet tuotokset ja raportit. Jokin on muuttunut minussa itsessäni, ihmisenä ja toimittajana. Haastattelut ja kaikki siellä jaetut kokemukset ja ajatukset ovat tiivistyneet sisälleni tunteeksi, jota en osaa edes kunnolla selittää. Se on jonkinlainen yhdistelmä onnellisuutta, liikuttuneisuutta, ymmärrystä ja intohimoa. Ehkä tämä tunne on jonkinlainen henkilökohtaisen unelmatyön löytämisen tunne.

Kuten jo aiemmin mainitsin, me toimittajat emme ole terapeutteja emmekä asiakaspalvelijoita. Me olemme silti ammattimme ohella ihmisiä, inhimillisiä ja tuntevia. Haastateltavat ovat myös. Vaikka journalismissa on ennen kaikkea kyse yleisön palvelemisesta, pieni osa minusta toivoo, että tämän projektin myötä jokin muuttui myös haastateltavissa. Oli ihastuttavaa huomata, kuinka paljon minulle ennalta tuntematon ihminen innostui puhumaan, kun edessä oli ihminen, joka oli siellä vain häntä varten. Kuunteleminen on taitolaji, jonka voi oppia. Hyviä harjoittelutilanteita syntyy esimerkiksi sattumametodia käyttämällä. Ihminen voi oppia itsestään paljonkin olemalla epätsekäs ja antamalla huomiota toiselle.

Ehkei sitä aina arjessa huomaa kuinka paljon potentiaalista juttuseuraa ja kivoja tarinoita ympärillä on, kun istutaan jatkuvasti lyyssä naama kännykässä ja luetaan niiden ihmisten tarinoita, jotka ovat uskaltaneet nostaa sen pään ja katsoa vastapäätä istuvaa ihmistä

silmiin. Olen luvannut itselleni, että seuraavan kerran kun huomaan junassa selaavani samaa Facebookin uutisvirtaa jo kolmatta kertaa, laitan puhelimen taskuun ja kysäisen vierustoverilta, mihin hän on menossa, istui siinä kuka tahansa. Ehkä siitäkin syntyy jotain kaunista.

Tämä opinnäytetyö on hyvä päättää jo vuosia elämäni sanoittaneen viisaan ihmisen sanoihin, jotka vuosi toisensa jälkeen auttavat löytämään itselleen uusia merkityksiä:

”Elämällemme on tarkoitus
Ja joka hetkessä kauneutta
Emme ole automaatteja
Virhelyöntejä ruudulla

Elämällemme on tarkoitus
Jokaisen tarina on arvokas
Emme ole tyhjänpantteja
Tuhkaa korulippaassa”

Samuli Putro, 2009

Lähteet

Ahva, L. 2010. Making news with citizens - Public Journalism and Professional Reflexivity in Finnish Newspapers. Tampereen yliopisto. Tampere.

Luettavissa:

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66684/978-951-44-8288-5.pdf?sequence=1>

Luettu: 12.5.2017

Aikakausmedia. Mediakortit: Kotiliesi. Luettavissa:

<http://www.mediakortit.fi/mediakortit/kotiliesi/368/#kmt-profiles>

Luettu: 12.5.2017

Aikakausmedia. Mediakortit: Kodin Kuvalehti. Luettavissa:

<http://www.mediakortit.fi/mediakortit/kodin-kuvalehti/13/#kmt-profiles>

Luettu: 12.5.2017

Huovila, T. 2005. Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja. WSOY. Helsinki.

Högmander, J. 2005. Valokeilassa oman elämänsä asiantuntijat – Taviskainalo uutisjournalismin lajityyppinä. Tampereen yliopiston tiedotusopin pro gradu –tutkielma. Tampere.

Luettavissa:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/92669/gradu00519.pdf?sequence=1>

Luettu: 11.5.2017

Jaakkola, M. 2013. Hyvä journalismi. Kansanvalistusseura. Helsinki.

Journalistin ohjeet 2014. Luettavissa: http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ Luettu 1.1.2017.

Kantola, A. & Mörä, T. 1998. Journalismia! Journalismia? WSOY. Helsinki.

Kerosuo L. & Vuortama T. 2004. Viestinnän lait ja säännöt. Kustannus-Mäkelä Oy. Karkkila.

Kotilainen, L. 2003. Parempi lehtijuttu. Inforviestintä Oy. Helsinki.

Kuisma, K., Rätty, P. & Töyry, M. 2008. Editointi aikakauslehdessä. Taideteollinen korkeakoulu ja IADE Suomen taideyliopistojen koulutus- ja kehittämisinstituutti. Helsinki.

Kuutti, H. 2012. Mediasanasto. MediaDoc Oy. Jyväskylä.

Pesonen, H. 2013. Esimerkki-ihmisenä uutisena - Toimittajien ja sanomalehtiin haastattelujen näkemyksiä tavallisen ihmisen tehtävästä uutisjutussa. Tampereen yliopiston tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere. Luettavissa:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84755/gradu06860.pdf?sequence=1>

Luettu: 11.5.2017

Pihlajaniemi, A. 5.1.2015. Voiko hotellissa asua pysyvästi? Lue naisesta, joka asuu. Kodin Kuvalehti, kodinkuvalehti.fi. Helsinki. Luettavissa:

http://www.kodinkuvalehti.fi/artikkeli/lue/ihmiset/voiko_hotellissa_asua_pysyvasti_lue_naisesta_joka_asuu Luettu: 13.5.2017

Sarhimaa, J. 7.3.2017. Kansanedustaja Ozan Yanarilla on talousosaamista ja haluja vihreiden johtoon, mutta kukaan ei kuuntele, koska rasismi ja maahanmuutto nousevat jatkuvasti otsikoihin. Helsingin Sanomat, hs.fi. Luettavissa: <http://www.hs.fi/nyt/art-2000005116887.html> Luettu: 9.4.2017

Suhola, A., Turunen, S. & Varis, M. 2005. Journalistisen kirjoittamisen perusteet. Oy Finn Lectura AB. Helsinki.

Ypyä, R. 20.12.2015. Raija sairastui Alzheimeriin nelikymppisenä. Kodin Kuvalehti, kodinkuvalehti.fi. Helsinki. Luettavissa:

http://www.kodinkuvalehti.fi/artikkeli/lue/ihmiset/raija_sairastui_alzheimeriin_nelikymppisena Luettu: 13.5.2017

Liitteet

Liite 1. Kirje haastattelupyyntöä varten

Liite 2. Kuvia kirjeistä

Liite 3. Haastattelupyyntökirjeen liite

Liite 4. Juttu Eeva Sundströmistä – Nälkä joka ei lopu koskaan

Liite 5. Juttu Mari Reijosesta – Kaunis mieli

Liite 6. Sarjakonsepti Maurista

Hei, sinä.

Tätä kirjettä kirjoittaessani emme ole vielä koskaan tavanneet. Tiedän kuitenkin jo nyt, että tämä kirje kuuluu juuri Sinulle. Olet yksi kymmenestä ihmisestä, jotka ovat valikoituneet tämän kirjeen saajiksi. Toivon, että luet tämän kirjeen kokonaan, sillä tämä kirje saattaa tarjota mahdollisuuden, joka tulee aina muistamaan.

Olen Jasmina Kanta, journalismin opiskelija, ja tahtoisin tehdä juuri Sinusta jutun. Teen osan opinnäytetyötäni juttusarjaa kymmenestä ihmisestä, jotka on valikoitu täysin satunnaisesti. Sinä olet nyt yksi heistä. Juuri sinä, kaikessa tuntemattomuudessaasi ja juuri sellaisena kuin olet, kiinnostat minua.

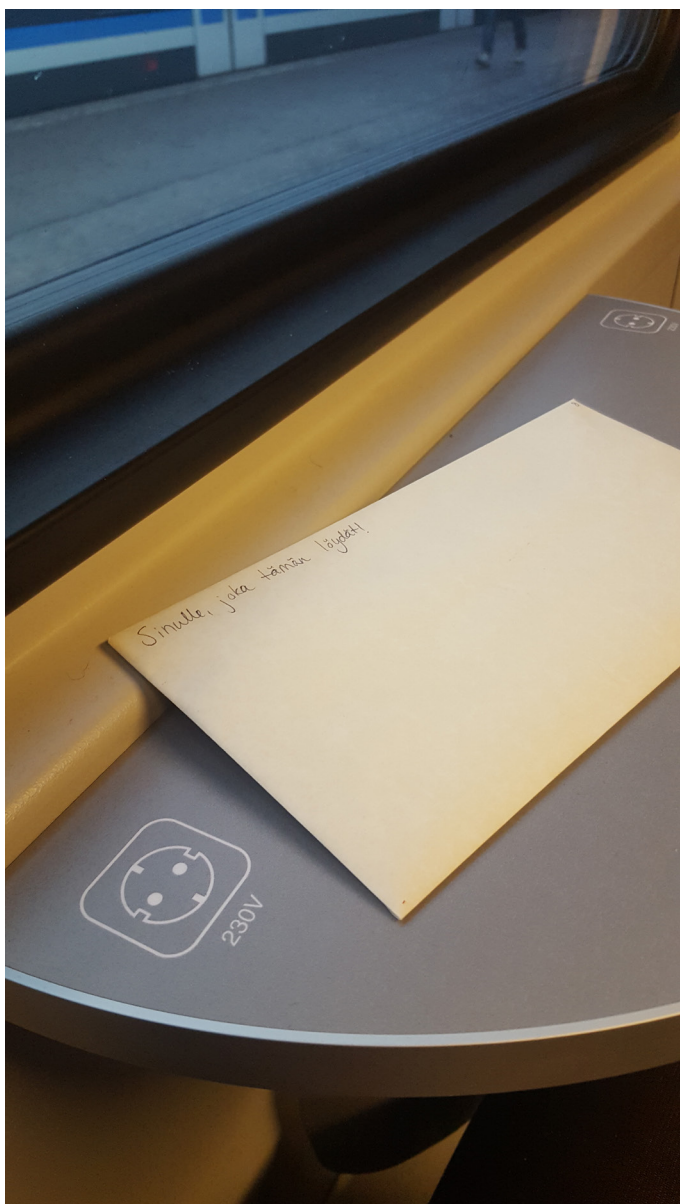
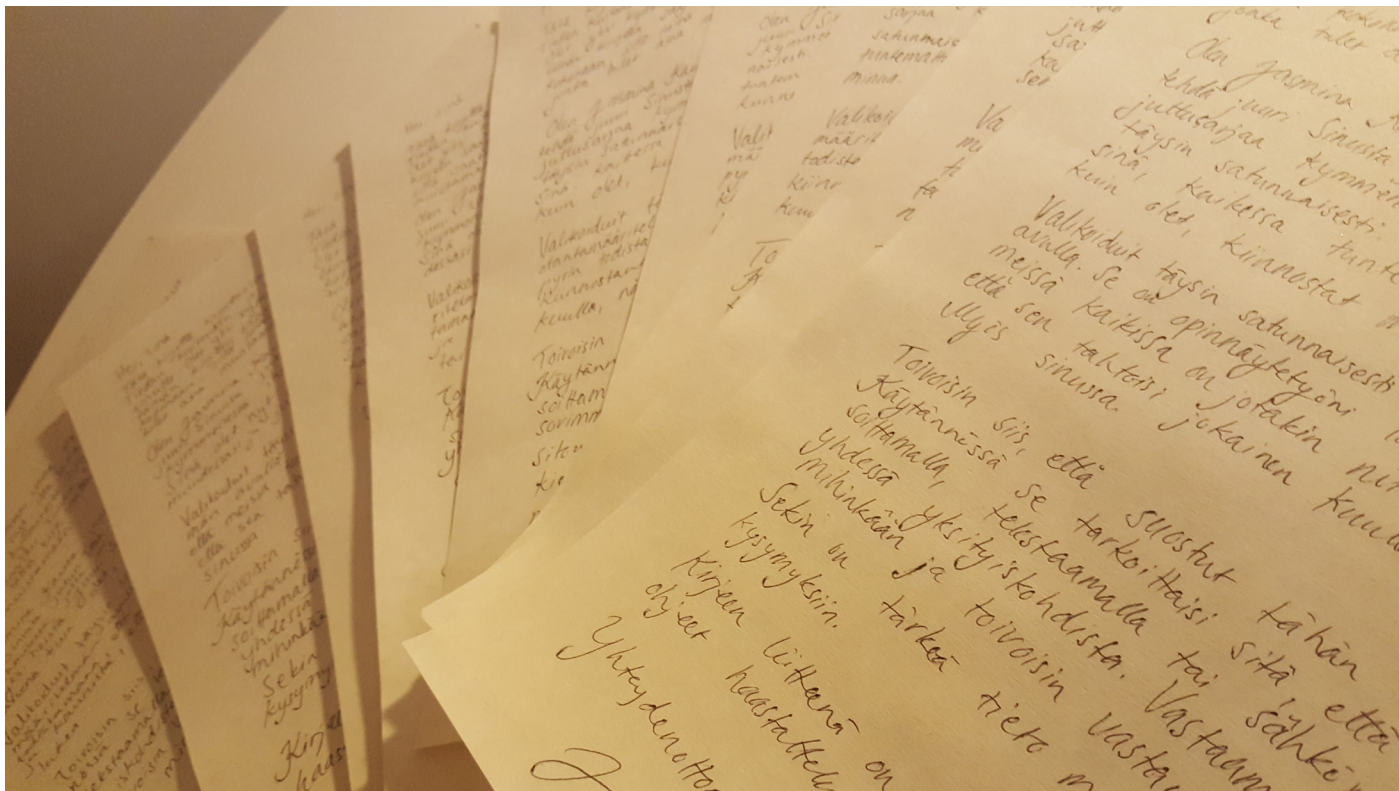
Valikoituit täysin satunnaisesti etukäteen päätetyn otantamääritetyn arvulla. Se on opinnäytetyöni lähtökohhta: pyrin todistamaan, että meissä kaikissa on jotakin niin kiinnostavaa ja kaunista, että sen tahtoisin jokainen kuulla, nähdä tai lukea. Myös sinussa.

Toivoisin siis, että suostut tähän haastattelupyyntöön. Käytännössä se tarkoittaisi sitä, että vastaat kirjeseeni soittamalla, tekstiaamalla tai sähköpostitse ja me sovimme yhdessä yksityiskohdista. Vastaamalla et vielä sitoudu mihinkään ja toivoisin vastausta, vaikka kieltäytyisitkin. Sekin on tärkeä tieto minulle. Vastaan myös mielelläni kysymyksiin.

Kirjeen liitteenä on lisätietoa tästä projektista ja ohjeet haastattelupyyntöön vastaamiseen.

Yhteydenottoasi innokkaasti odotellen

Jasmina

Satunnaismetodi rikkomassa journalistisia rajoja – Jasmina Kauta, opinnäytetyö

Satunnaismetodi on uusi tapa löytää haastateltava ja juttuidea juttuun. Metodia käyttäessään toimittaja tekee jutun ideoinnin ja haastateltavan löytämisen suhteen käänteisesti: ensin otetaan satunnaisesti haastateltava, sitten vasta löydetään juttuidea.

Metodi perustuu omaperäiseen satunnaisotantamenetelmään: haastateltava valikoituu juttuun täysin satunnaisesti tavalla, joka on määritelty etukäteen ennen otantaympäristöön menemistä, kuten esimerkiksi ”haastateltavaksi valikoituu ihminen, joka tulee S-Marketissa taakseni kassajonossa”. Tätä ihmistä pyydetään haastatteluun. Jos hän suostuu, hänen kanssaan keskustelemalla selviää vasta itse juttuidea – mikä hänessä on toimittajan mielestä kaikkein mielenkiintoisinta? Toimiiko hän inspiraationa esimerkiksi jopa ilmiöjuttuun, lyhytelokuvaan tai valokuvakollaasiin?

Mikä on ongelmana nykytilanteessa?

Kuvitellaan tavallinen aikakauslehden toimituskokous. Toimituksen jäsenet heittelevät juttuideoita, niitä pyöritellään ja jalostetaan. Kun joku timanttinen juttuidea löytyy, haastateltavaa etsitään ensin toimituksen piireistä, vaikka kuinka monetta kertaa. Jos ei löydy, pistetään haastateltava yleiseen hakuun, kuitenkin juttuidea edellä. Jo se, että etsitään haastateltavia juttuidean kriteereiden mukaisesti, rajaa paljon. Puhumattakaan toimittajien suurelta tuntuvista, mutta oikeasti niin kovin pienistä piireistä, jotka alkavat jo tuntua sisäsiittoisilta ideoiden suhteen.

Miksi se on ongelma?

Olen sitä mieltä, että ihmisellä, joka on löydetty haastatteluun, on paljon muutakin mielenkiintoista kerrottavaa elämästään. Kun kysymykset pyörivät valmiiksi valitun aiheen ympärillä, mahdollisuus löytää tästä ihmisestä persoonaa ja uusia ideoita katoaa.

Miksi opinnäytetyöni aihe on tärkeä?

Satunnaismetodi tarjoaa mahdollisuuden löytää ihmisestä muutakin, kuin vain ”kuvittajan” roolin, johon ”tavalliset ihmiset” yleensä laitetaan. Medialla on tapana nostaa tavallisia ihmisiä esille tietyllä tavalla ja tietyissä tilanteissa, mikä häiritsee ainakin minua. Metodi auttaa ihmisiä myös ajattelemaan ihmisiä, jotka ovat esimerkiksi julkisissa kulkuvälineissä niin lähellä ja silti niin kaukana. Metodin esittely saattaa rohkaista myös muita tutustumaan tuntemattomiin ihmisiin, joita kohtaamme päivittäin.

Lisäksi esille nouseva mielenkiintoinen tarina voi olla jotain yllättävää ja rikkoa stereotyyppioita. Samalla päästäisiin pohtimaan henkilöhaastattelujen merkitystä ja roolia nykyjournalismissa.

Haastattelupyyntöön vastaaminen

Kiitos jo etukäteen, kun lähdet mukaan!

Projektin toteutus alkaa tammikuussa 2017. Toivoisin, että vastaisit haastattelupyyntööni 31.12.2016 mennessä. Kun otat minuun yhteyttä, mainitsethan saamassasi kirjeessä oikeassa yläkulmassa olevan numeron (1-10).

Olen itse mukana projektissa ennakkoluulottomasti ja avoimin, luottavaisin mielin. Tämä on mainio mahdollisuus heittäytyä ja kurotella epä mukavuusalueille. Tähän osallistumiseen et tarvitse mitään muuta kuin itsesi juuri sellaisena kuin olet ja sen verran tietoa itsestäsi, kuin itse tahdot sitä jakaa.

Jos epäilet mukaan lähtemistä, voit kertoa siitä minulle ja keskustella kanssani tästä projektista. Kaikkea tietoa en saanut mukaan tähän kirjeeseen. Siksi projektin hahmottaminen saattaa olla hankalaa. Vastaan kysymyksiin mielelläni.

Kun otat minuun yhteyttä, sovimme yhdessä yksityiskohdista, jotka koskevat juuri sinua. Projektiin suostuminen ei välttämättä johda juttujen julkaisemiseen millään kanavalla, vaan tästäkin sovitaan erikseen.

Yhteystiedot

jasmina.kauta@myy.haaga-helia.fi (vastaan sähköposteihini päivittäin)
040 9667765 (vastaan puhelimeen klo 12–18 ja tekstareihin päivittäin)

Nälkä joka ei lopu koskaan

Lääkäri Eeva Sundström matkusti Etelä-Sudaniin keskelle nälänhätää 1990-luvun lopussa pelastamaan ihmishenkiä. Aikaa on kulunut miltei 20 vuotta, mutta tilanne maassa on edelleen katastrofaalinen. Sundström toivoo, että mahdollisimman moni lääkäri uskaltaisi lähteä auttamaan.

TEKSTI: JASMINA KAUTA
KUVAT: EEVA SUNDSTRÖM

ETELÄ-SUDAN TÄYTTÄÄ TÄNÄ vuonna kuusi vuotta. Maailman nuorimmalla, esikouluikäisellä maalla ei aihetta juhlaan tosin ole. Etnisten ryhmien välinen sisällissota on repinyt maata yli puolet sen itsenäisyydestä. Ennen itsenäistymistä vuosikymmeniä kestäneen sisällissodan jättämät arvet eivät ole umpeutuneet. Nyt maahan on julistettu jälleen nälänhätä, josta kärsii noin 100 000 eteläsudanilaista. Noin miljoonan ihmisen arvioidaan olevan nälkiintymisen rajoilla.

YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO, lastenrahasto Unicef ja Maailman ruokaohjelma WFP arvioivat tiedotteessaan, että Etelä-Sudanin kuusivuotissyntymäpäivään 9. heinäkuuta mennessä nälkiintymisen partaalla olevien ihmisten määrä nousee 5,5 miljoonaan, jos tilanne pahenee samaa vauhtia kuin tähän mennessä. Tämä on puolet Etelä-Sudanin väestöstä. Apua tarvitaan paljon.

Eeva Sundströmille halu lähteä auttamaan kehitysmaihin tuli suoraan selkärangasta. Hän valmistui lääkäriksi vuonna 1994 ja neljän vuoden päästä valmistumisestaan koki olevansa tarpeeksi sinut ammatinsa kanssa. Sundström haki Lääkärit ilman rajoja -järjestön riveihin, opiskeli kehitysmaalääketiedettä ja lähti lastenlääkäriksi ensin Etelä-Sudaniin, sitten Sri Lankaan. Komennuksilta syntyi kokemuksia, joita hän ei unohda koskaan.

JATKUU SEURAAVALLA SIVULLA

”Työhön tehtiin vain kolmen kuukauden työsopimuksia, koska sen katsottiin olevan niin raskasta.”

”

”**UUONNA 1998 SILLOISESSA** Sudanissa oli paha sisällissota ja nälänhätä. Työs-kentelin ensimmäisellä komennuksel-lani Etelä-Sudanissa leirissä, jossa au-tettiin sisällissotaa paenneita perheitä ja heidän nälkiintyneitä ja sairastuneita lapsiaan. Työhön tehtiin vain kolmen kuukauden työsopimuksia, koska sen katsottiin olevan niin raskasta.

Olin leirin ainoa lääkäri. Paikka oli täysin eristyksissä ulkomaailmasta, yhteys leirin ulkopuolelle saatiin vain radiopuhelimella. Leiriin saapuvilla ihmisillä ei ollut kirjaimellisesti mitään mukanaan, ei välttämättä edes vaat-teita. Lähes kaikki potilaani ja heidän perheensä olivat luku- ja kirjoitustai-dottomia. Leirissä oli vain yksi paikal-linen englantia osaava tulkki.

YK pudotti aina välillä avustusruo-kasäkkejä lentokoneesta lähistöllä ole-valle hiekkakentälle. Alue oli rajattava tarkoin, sillä taivaalta putoavat paina-vat säkit olisivat päälle pudotessaan voineet tappa. Ruokasäkkien saapu-minen oli aina kaaos, josta ei selvitty ilman tappeluja. Tyhjästä säkeistä ra-kennettiin teltoja.

ITSE LÄÄKÄRIN TYÖ oli olosuhteiden pakottamana yksinkertaista. Kun lapsi tuotiin vastaanotolle, hänet punnittiin ja hänen terveydentilansa arvioitiin. Lievästi nälkiintyneet lapset otettiin

ohjelmaan, jossa perheille annettiin ruoka-avustuksia kerran viikossa. Pa-hasti nälkiintyneet ja sairastuneet lap-set otettiin hoitoon savimajaan, joka toimi sairaalaosastona.

Oli todella palkitsevaa nähdä kuole-man kielissä olevan luurankohahmon muuttuvan alle viikossa nauravaksi ja leikkiväksi lapseksi. Suuri osa lapsista selvisi hengissä. Loput kuolivat komp-likaatioihin, kuten malariaan, keuhko-kuumeeseen ja infektioihin. Suomessa lasten sairastuminen on aivan erilaista. Meillä pahin mahdollinen vaihtoehto ei välttämättä käy mielessäkään.

Ajattelin pakostikin etenkin jälki-käteen, että vaikka lapset selviäisivät tällä kertaa hengissä, uusi nälänhätä tulisi taas ensi vuonna. Elätelin toivoa siitä, että ehkä seuraavana vuonna he olisivat vuotta vanhempina vahvempia. Olisi paljon järkevämpää keskittyä nä-länhädän syiden ehkäisemiseen, mutta emme voi olla myöskään auttamatta niitä, jotka ovat jo kuolemassa.

Työssä näkemäni asiat olivat tieten-kin raskaita. Jokainen kuolema kos-ketti, mutta oli myös hämmästyttävää huomata, kuinka nopeasti työhön ja ympäristöön myös tottui.

Jonkin ajan jälkeen olin jo unohta-nut pelon siitä, että leiriin voidaan hyö-kätä minä hetkenä hyvänsä. Alle kuu-kausi lähtöni jälkeen niin kävi ja koko

leiri hajotettiin. En ole koskaan saanut tietää, mitä potilailleni tapahtui.

Kolmen kuukauden työn jälkeen lähdin takaisin kotiin. Kun olin mat-kalla läheiseltä hiekkakentältä läh-tevälle lentokoneelle, perääni juoksi erään potilaan äiti. Pieni lapsi oli edel-leen hoidossa keuhkokuumeen vuoksi, eikä äiti tahtonut päästää minua lähte-mään ennen kuin lapsi olisi taas terve. Hän pyysi minua ottamaan hänet ja hänen lapsensa mukaani. Tietenkin se oli mahdotonta.

Palasin Suomeen Brysselin lento-kentän kautta. Odottaessani vaihto-lentoa katselin lentokentän kauppojen näyteikkunoita, jotka oli koristeltu joulun alla kullalla, hopealla ja kimal-teella. Joulukoristeiden katselu tuntui todella absurdilta.

Jos olisin ottanut äidin ja lapsen mu-kaani, he olisivat todennäköisesti kuol-leet viikossa kulttuurishokkiin. Hei-dän maailmankatsomuksensa oli niin erilainen. Etelä-Sudanissa annoimme paikallisille työntekijöille palkaksi saippuaa, suolaa ja vaatteita, koska niitä he tarvitsivat. Leirissä edes ihmisen perustarpeet eivät täyttyneet.

UUODEN PÄÄSTÄ OLINKIN jo puolen vuoden komennuksella Sri Lankassa lastenlääkärinä. Lääkäreistä oli pulaa sisällissodan vuoksi. Olin töissä erään

Ihmiset kerääntyivät leirin lähellä olevalle hiekkakentälle odottamaan avustusruokasäkkejä, joista rakennettiin myöhemmin teltoja.

Valokuvausta harrastava Sundström otti kameran mukaansa matkoilleen. Tämä lapsen muotokuva on Etelä-Sudanista.

kylän sairaalassa. Tiimiini kuului eri alojen lääkäreitä ja yksi hoitaja, itse toimin lastenlääkärinä. Maalasimme lastenosaston seinät iloisilla väreillä ja kuvilla. Sunnuntaisin otimme radiopuhelimen mukaan hätätapauksien varalta ja lähdimme pyörimään.

Saapumiseni jälkeen alkoi sadekausi, joka edesauttoi infektioiden leviämistä. Sri Lankassa syntyi paljon keskosia, muun muassa juuri infektioiden takia. Sadekaudella yöt olivat kylmiä, eivätkä keskosvauvat pysyneet millään lämpiminä. Keskoskaappeja ei tietenkään ollut. Äidit kieltäytyivät kenguruhoitosta, jossa vauva on mahdollisimman paljon vanhemman kanssa ihokontaktissa. Se ei kai sopinut heidän kulttuuriinsa. Lopulta annoin periksi. Oli

keksittävä jotain muuta. Kaadoimme linsapulloihin keitettyä vettä ja laitoimme niitä keskosten vierelle lämmittämään.

Kehitin ideaa vielä pidemmälle, ettei äitien tarvinnut keittää vettä pitkin yötä. Vuorasin pahvilaatikon foliolla ja laitoin vauvan linsapulloineen laatikkoon. Linsapullo pysyi paljon kauemmin lämpimänä. Ehkä laatikkoideaani kehitettiin vielä lähdettyäni.

Tapasin mieheni **Leifin** sen jälkeen, kun palasin Sri Lankasta. Olemme olleet nyt 13 vuotta naimisissa ja meillä on kaksi lasta. Perheemme on todella tiivis ja minulle rakas. Jos en olisi rakastunut, olisin todennäköisesti lähtenyt kiertämään maailmaa loppuelämäkseni. Mutta hyvä, että kävi näin.

OLEN TYÖSKENNELLYT LÄÄKÄRINÄ nyt yli kaksikymmentä vuotta. Terveyskeskuslääkärin työni lisäksi koulutan lääkäriopiskelijoita. Tärkeintä lääkärin työssä on kunnioitus jokaista potilasta kohtaan.

Terveyskeskuslääkärinä näen muutakin kuin puhdasta medisiinaa. Työni avaa näköalaikkunan muun muassa sopeutumsvaikeuksien todellisuuteen Suomessa. Kohtaan työssäni paljon maahanmuutto- ja pakolaistaustaisia potilaita. Kotoutuminen voi olla hankalaa monestakin syystä. Lähtömaan tapahtumat saavat potilaat oirehtimaan fyysisesti. Taustalla olevat kokemukset vaikuttavat nykyiseen vointiin.

Minulla on potilaita, jotka ovat asuneet 15 vuotta Suomessa eivätkä vielä-

”Tärkeintä lääkärin työssä on kunnioitus jokaista potilasta kohtaan.”

Keskosvauvoja lämmitettiin kuumaa vettä sisältävien linsapullojen avulla.

Sri Lankassa oli mahdollisuus ottaa röntgenkuvia. Valotaulu korvattiin auringonvalolla.

Eeva sundström kuvattuna kotonaan tammikuussa 2017. Kuva: Jasmina Kauta

kään osaa suomen kieltä. Usein he ovat naisia, jotka ovat jääneet kotiin, kulttuuriensa vangeiksi, joiden mukaan naisen paikka on kotona.

Kaikki kommunikaatio kodin ulkopuolella on tehtävä tulkin välityksellä. Usein tulkki on oma lapsi, joka on kasvanut länsimaalaiseen kulttuuriin. Lapsen länsimaalaistuminen aiheuttaa perheen sisäisiä konflikteja.

Suomi ei ole helpoimpia maita tulla, enkä tarkoita pelkästään rasismia. Jotkut potilaistani tulevat todella vaikeista oloista. Meillä ei ole keinoja korjata heitä. Se on hyvin surullista.

OLEN TEHNYT ELÄMÄNI ja urani aikana paljon, mutta silti tuntuu, etten ole tehnyt tarpeeksi.

Huonot uutiset Etelä-Sudanista tekevät minut surulliseksi. Vuonna 1998

tilanne oli toivoton, mutta melkein kahdenkymmenen vuoden aikana lähes mikään ei ole muuttunut. Maan itsenäistyminen toi rauhan suhteessa Pohjois-Sudaniin, mutta sisällissota on repinyt maata miltei koko itsenäisyyden ajan.

Maa säilyy toivottoman alikehittyneenä ja lapset kuolevat jälleen nälkään. Koulutus, etenkin tyttöjen koulutus, voisi olla kestävä pitkän tähtäimen ratkaisu, mutta miten siihen päästään, kun sota estää yhteiskunnan kehittämisen?

Kehittymättömien maiden epävarmuus tulevaisuudesta läikehtii Eurooppaan asti. Ihmisiä hukkuu Välimeren ja rikolliset rikastuvat heidän hädällään.

En usko, että on kenenkään etu, että Eurooppaan pakenee hallitsematto-

masti mahdollisesti miljoonia ihmisiä.

Meidän tulisi nähdä avun tarve ensinnäkin siitä syystä, että on inhimillisesti kestämatöntä olla tekemättä mitään toisen hädän edessä, mutta myös siksi, että se on myös meidän oman yhteiskuntamme kannalta tärkeää.

Auttamisen ei tarvitse olla mikään uroteko. Toivoisin, että hyvän tekeminen muuttuisi jossain vaiheessa arkipäiväiseksi, tavalliseksi asiaksi. Olen yrittänyt saada kollegoitanikin lähtemään tekemään lääkärin töitä ulkomaille.

Suomesta lähdetään vielä melko vähän verrattuna esimerkiksi Keski-Euroopan maihin, joilla on ollut siirtomaita. Lääkäreiden kannattaa punnita omia vaihtoehtojaan ja muistaa, että ammattiaan voi harjoittaa myös Suomen ulkopuolella. ■

Lääkärit ilman rajoja auttaa siellä, missä hätä on suurinta

Lääkärit ilman rajoja (Medecins Sans Frontières eli MSF) on kansainvälinen humanitaarisen avun järjestö, joka on auttanut sotien, konfliktien ja luonnonkatastrofien uhreja vuodesta 1971.

Sairaanhoidon erikoistuneella järjestöllä on noin 31 000 paikallista ja noin 2 700 kansainvälistä työntekijää. Avustuskohteita on lähes 70. 92 prosenttia järjestön rahoituksesta tulee yksityisiltä lahjoittajilta. Järjestölle myönnettiin Nobelin rauhanpalkinto vuonna 1999.

Järjestö auttaa kaikkia apua tarvitsevia uskonnosta, rodusta, sukupuolesta tai poliittisista suhteista riippumatta. Vuonna 2015 suurimmat avustusprojektit olivat Kongon demokraattisessa tasavallassa, Etelä-Sudanissa, Keski-Afrikan tasavallassa ja Jemenissä.

Tällä hetkellä Suomea lähin MFS:n maatoimisto on Tukholmassa, mutta oman maatoimiston perustamista on alettu suunnitella avun suuren tarpeen vuoksi.

Lähde: Medecins Sans Frontières, mfs.org

Kaunis mieli

*Pimeään metsän ainoa valo on otsalamppu, joka puikkelehtii puiden välissä.
Ihmisen askelten ääntä tahdittaa koiran tassujen varma käynti.*

*Mari Reijonen pysähtyy ja katsoo taivaalle. Tuhannet ja taas tuhannet tähdet
tuikkivat. Kaupungin keskellä ei näe sitä, kuinka kaunis taivas on. Kun taivasta
katselee tarpeeksi kauan, voi nähdä taivaan värien vaihtuvan.*

*Metsässä on täysin hiljaista. Reijonen voisi olla tässä hetkessä ikuisuuden.
Täällä hän on yksin, tähän maailmaan ei kuulu ketään muuta.
Ja se tuntuu ihanalta.*

**Mari Reijonen ymmärsi kolmen avoliittovuoden jälkeen tahtovansa olla
yksin. Introvertti erakkoluonne harvoin keksii, miksi ulkomaailmalla ja
sen mielipiteillä olisi mitään merkitystä. Se ei silti estä häntä toivomasta,
että ihmiset ymmärtäisivät erilaisuutta.**

Teksti ja kuvat: Jasmína Kauta

E

Ekstrovertit ovat rakentaneet tästä maailmasta sen, mikä se on. He ovat tehneet itsestään tarpeellisen ja kaivatun. Ihanteet kohdistuvat ekstroverttien ominaisuuksiin. Ihanteellinen työntekijä työssä kuin työssä on sosiaalinen pirskahteleva persoona, joka työskentelee tiimissä saumattomasti.

Ihannetuttava hallitsee small talkin, kerää ihmisiä ympärilleen ja tahtoo saada kaikki nauramaan. Ihanneystävä elää kanssasi symbioosissa ja lataa akkunsa antamalla seuraa ja samalla virtaa sinulle ja muille ihanneystävillesi. Ihannekumppanille seurasi on aina tervetullutta.

Tässä maailmassa rakastetaan ryhmätöitä, puhutaan säästä mielellään ja solmitaan kaverisuhteita päivittäin. Maailman ihmisistä noin 70 prosentin arvioidaan olevan ekstroverttejä. Entä ne jäljelle jäävät 30 prosenttia?

”Kaikki tämä kuulostaa tosi dramaattiselta, mutta ei se oikeasti ole. Se on vain elämää. Meillä kaikilla on elämässämme omat haasteemme, se pitää vain hyväksyä. Se on ihan normaalia.”

Mari Reijonen, 25, on juuri kertonut sairaalaan johtaneesta kroonisesta migreenistä, erostaan, isänsä syövästä ja yksin vietetystä joulusta. Tietenkin näillä kaikilla tapahtumilla on merkitystä, ne ovat koskettaneet ja muovanneet häntä uudelleen.

Reijosen mielestä nämä asiat ovat kuitenkin helposti sivuutettavissa. Samanlaisia kohtaloita ja tarinoita on maailmassa kuitenkin muitakin. Jos näistä tapahtumista selviäminen olisi sankaritarina, kaikki olisivat sankareita. Sen sijaan se, millaisen ajatusmaailman nämä tapahtumat kohtaavat, on ainutlaatuista.

Reijonen piirtää ilmaan kuviota, joka esittää hänen käsitystään ihmisten ajatusmaailmasta. Ytimessä ovat puhtaimmat ajatukset, pinnalla ne ajatukset, joilla ei loppujen lopuksi ole mitään merkitystä. Pinnalla olevat ajatukset sanotaan usein ääneen.

Ytimeen on hankala päästä eikä sinne edes yleensä vaivauduta menemään, vaikka siellä ne kaikki tärkeimmät ja kauneimmat ajatukset ovat. Siellä Reijonen viihtyy. Hänen ajatustensa ytimeen kukaan muu kuin hän ei mene. Hän päästäisi kyllä, mutta kukaan ei halua päästä sinne. Ääri-introvertin syväiset ajatukset menevät usein muilla yliymmärryksen.

Ekstrovertti ja introvertti, ulospäin suuntautunut ja sisäänpäin suuntautunut. Sveitsiläisen psykologi **Carl Gustav Jungin** 1900-luvun alussa nimeämät persoonallisuuden piirteet toimivat edelleen ihmisten persoonallisuuden mää-

rittelyn pohjana. Tietenkään ei ole olemassa vain kahta ääripäätä. Ihmisiä ei voi lokeroida suoraan täysin ekstroverttien ja täysin introverttien laatikoihin. Helpommin introverttien ja ekstroverttien skaalan voi hahmottaa asteikon avulla. Introvertti on toisessa päässä, ekstrovertti toisessa. Keskellä asteikkoa on näiden tasapainoinen yhdistelmä, ambivertti.

Näiden kolmen välillä ihminen voi olla mitä vain eri asteisesti. Ehkä eniten väliä itsensä määrittelemisellä jommaksikummaksi on ihmisille, jotka kokevat elämän haasteelliseksi luonteenpiirteensä vuoksi tai niille, jotka pitävät sitä erityisenä vahvuutena. Asioita on helpompi ymmärtää, hyväksyä ja myydä, kun niille annetaan nimi.

Haaga-Helia ammattikorkeakoulun HR-opintojen kursilla määritellään persoonallisuuksia Myers-Briggsin tyyppi-indikaattorin avulla. **Katharine Cook Briggsin** ja hänen tyttärensä **Isabel Briggs Myersin** kehittämä tyyppi-indikaattori mittaa ihmisissä neljää eri ulottuvuutta. Se, onko ihminen introvertti vai ekstrovertti, intuitiivinen vai tosiasiallinen, ajatteleva vai tunteva ja spontaani vai järjestelmällinen, määrittelee testiaan yhdeksi 16 persoonallisuustyyppiä. Joitakin persoonallisuustyyppiä on enemmän maailmassa kuin toisia.

Jungin teorioista kehitetyllä indikaattorilla ei ole tieteellistä pohjaa, mutta moni kokee samaistuvansa testin tulokseen. Jos tulokseen uskoo ja sen hyväksyy, voi löytää itsestään uusia puolia ja voimavaroja. Jos tulos ei miellytä, olipahan testillä ainakin viihteellistä arvoa. Indikaattorista on tullut niin suosittu, että sitä käytetään oppilaitoksissa ja työpaikoilla.

Mari Reijonen on yksi kurssilaisista ja tekee testin. Tietokoneen ruudulle ilmestyy testituloksena neljän kirjaimen yhdistelmä: INTJ.

Maailman väestöstä arviolta kaksi prosenttia saa saman tuloksen kuin Reijonen. Vähän alle puolet näistä kahdesta prosentista on naisia. Reijonen menee hämmentyneenä kurssin opettajan luo. Introvertti, intuitiivinen, ajatteleva, harkitseva. Olenko minä tällainen?

”Kyllä sinä taidat olla”, opettaja hymähtää. Reijonen antaa palasten loksahdella kohdilleen. Itsetutkiskelu voi alkaa.

Reijonen kertoo viikkoaikatauluun ja huokaisee. Nyt on vastata tiistai, ja edessä on vielä paljon menoja, paljon sosiaalista kanssakäymistä. Vaikka viikon ohjelma onkin täynnä vain positiivisia tapahtumia, Reijonen tietää olevansa aivan puhki viikon loppuessa. Akut ladataan olemalla yksin, ei tehdä mitään erityistä, mutta nimenomaan ollaan yksin.

Eniten Reijosella MBTI-tuloksessa kolahti kohdilleen se, että hän on introvertti. On aina ollut. Opintojensa aikana Reijonen kulki omia polkujaan. Oma ryhmä jäi vieraaksi. Sosiaaliset kanssakäymiset tuntuivat urheilusuorituksilta. Introvertti ei jaksanut turhanpäiväistä keskustelua. Reijonen sanoo suoraan, mitä ajattelee ja joutuu siitä hankaluuk-

Jos näistä tapahtumista selviäminen olisi sankaritarina, kaikki olisivat sankareita. Sen sijaan se, millaisen ajatusmaailman nämä tapahtumat kohtaavat, on ainutlaatuista.

”Oli todella vaikeaa selittää, ettei halu olla välillä yksin riipu kenestäkään muusta kuin minusta. Ei sitä tunnetta saa puettua sanoiksi niin, että sen voisi ymmärtää.”

siin. Reijonen ei saa kovinkaan usein keskusteluihin sellaista syvyyttä, jonka hän tarvitsisi. Siksi hän viihtyy parhaiten omissa seurassaan.

Reijonen näkee testituloksen hyödyn lähinnä henkilökohtaisena. Hänelle on tärkeää, että hän on itse sinut itsensä kanssa. Muulla ei ole merkitystä. Diagnoosin tai testituloksen on tarkoitus tukea omaa identiteettiä, mutta niiden vangiksi ei kannata jäädä elämällä juuri niiden mukaisesti.

”Muistan, kun vähän aikaa sitten mediassa nostettiin esille ihmisten erityisherkkyyks ja todella moni avautui siitä sosiaalisessa mediassa. Tunnistin niitä piirteitä myös itsessäni, mutten kokenut tarpeelliseksi kailottaa koko maailmalle, että tällainen olen, ymmärtäkää minua. Mitä hyötyä siitä on?”

Reijonen sanoo, että tärkeämpää yksittäisten ihmisten ymmärtämisen sijaan olisi hyvä ymmärtää, että me kaikki olemme erilaisia. Ei ole yhtä tasa-arvoista tapaa kohdella ihmistä. Ihannemaailmassa jokainen yksilö saa itselleen sopivaa erityiskohtelua, joka ajallaan muotoutuu pyytämättä. Kun kaikki saavat erityistä kohtelua, lopputulos on kaikille sama ja tasa-arvoinen.

Reijonen asui avoliitossa kolme vuotta ajatellen, että jokin on pielessä. Omia tunteitaan tuntui olevan mahdoton avata kumppanille, joka ei edes yrittänyt ymmärtää. Reijonen tarvitsi aikaa olla yksin, kumppani tarvitsi paljon läheisyyttä.

”Jos yritin mennä kuntosalille ilman häntä, se otettiin henkilökohtaisena loukkauksena. Oli todella vaikeaa selittää, ettei halu olla välillä yksin riipu kenestäkään muusta kuin minusta. Ei sitä tunnetta saa puettua sanoiksi niin, että sen voisi ymmärtää.”

Reijonen yritti avata tunteitaan kirjeillä, mutta niiden sisältö ei avautunut kumppanille lainkaan. Reijonen ymmärsi kumppaninsa tarpeen saada olla lähellä, muttei kyennyt täyttämään sitä. Lopputuloksena erottiin.

Reijosella on tärkeitä ihmissuhteita, mutta niitä on vähän. Hän on huomannut, että on turhaa yrittää elää ihmisten kanssa, jotka vievät voimavaroja ja aikaa turhaan. Ihmissessä täytyy olla jotain erityistä, tietynlaista rosoisuutta. Ja on oltava kyky edes yrittää ymmärtää.

Reijosen läheisimmät ystävät tietävät hänen tapansa toimia ja käyttäytyä ja hyväksyvät sen. Kuitenkin, jos Reijonen on koko viikon suunnitellut olevansa yksin viikonloppuna tekemättä mitään ja ystävä pyytää ulos, on vaikeaa perustella sitä, miksi elokuvan katseleminen yksin voittaa ystävän seuran.

”Ehkä he eivät kuitenkaan täysin sisäistä sitä, että miksi olen tällainen. Mutta ehkä se onkin niin, että vain minä yksin voin ymmärtää sen.”

Reijosella on yksi ihminen elämässään, joka jakaa samanlaisen ajattelutavan kuin hän. Menneisyydestä palanneen ystävän kanssa on helppoa puhua.

”Hänen kanssaan sillä ei ole mitään merkitystä keitä olemme, mitä

teemme elämällämme tai miltä näytämme. Meillä ajatukset keskustelivat keskenään. Se on ihanaa.”

Introversiolle saa myös nauraa. Kaksikko suunnittelee aina välillä vitsillä yhteisen saaren ostamista. Kun maailma ja sen ihmiset kylästäytävät, saari tarjoaisi rauhaa. Jos he sattuisivat saarelle samaan aikaan, sanaakaan ei vaihdettaisi. Nyökättäisiin vain toiselle ja katsotaisiin muualle.

”Eilen juttelimme syömisestä. Sanoin, että jos hän muuttaisi naapurisiin, voisin työntää hänelle ruokaa postiluukusta. Joku muu ehkä voisi ehdottaa kämppikseksi muuttamista, mutta minulle tulee jo alitajuisestikin se tunne, että tule tänne mutta älä minuun kiinni.”

Ainoa aina tervetullut seura Reijoselle on hänen koiransa, viitisen vuotta vanha kultainennoutaja **Zico**.

”Ymmärrän täysin, kun ihmiset kertovat jonkin eläimen auttaneen heidät jostain vaikeasta elämäntilanteesta yli. Eläimillä on se taito. Ei niiden tarvitse tehdä muuta kuin olla läsnä. Kun minulla oli vaikeaa migreenini vuoksi, menin usein Vantaanjoen rantaan Zicon kanssa. Se vain istui kanssani pitkään ja kaikki alkoi helpottaa, ei siinä muuta tarvittu. Se on ihmeellistä.”

Helmikuu 2015. Sosiaalisen median käyttäjä lataa Tumblrin kuvan mekosta ja kysyy, onko se musta-sininen vai kulta-valkoinen. Sosiaalinen media sekoaa. Kaikkialla kiistellään siitä, kumman värinen mekko on. Jos on eri mieltä kuin toinen, on väärässä.

Mari Reijonen näkee kohun ja häntä alkaa ärsyttää. Hän kirjoittaa Facebookiin statuksen, jossa hän ehdottaa, että ehkä oikeaa vastausta ei ole olemassakaan. Eikö jokainen saisi nähdä mekon sellaisena kuin näkee? Myöhemmin hän piilottaa statuksen, koska ahdistaa.

Lopulta asiantuntijat kertovat haastattelussa, että molemmat vastaukset ovat oikein. Kyseessä on optinen harha. Kuvan mekon voi nähdä eri silmin eri väreissä.

Sosiaalinen media on yksi asia, joka ahdistaa Reijosta. Pinnallinen, ulkonäkökeskeinen maailma ei vastaa Reijosen käsitystä siitä maailmasta, missä hän tahtoi elää. Sosiaalinen media on usein vain sitä pintaa, joka ei heijastele todellisuutta. Lisäksi se on Reijosen mielestä täynnä ristiriitoja.

”Ihmiset sanovat, ettei heitä kiinnosta, mitä heistä ajatellaan. Rivien välistä voidaan kuitenkin lukea, että heitä eivät kiinnosta negatiiviset ajatukset, joita he saattavat herättää. Mutta entä ne positiiviset ajatukset? Niillä on kuitenkin edelleen merkitystä. Ei sosiaalista mediaa olisi olemassa ilman tarvetta saada palautetta elämästään.”

Reijonen on yrittänyt käyttää sosiaalista mediaa kanavana jakaa ajatuksiaan maailmasta ja toivonut, että joku saisi ajatuksista kiinni. Se tuntuu turhalta.

”Joskus ajattelin, että laitan itsestäni kuvia puolialastomana someen ja laitan niiden oheen jonkin ajatuksen, jonka tahdon sanoa. Ehkä ihmiset silloin pysähtyisivät ja lukisivat ne ajatukset.”

”I used to think I was the strangest person in the world but then I thought there are so many people in the world, there must be someone just like me who feels bizarre and flawed in the same ways I do. I would imagine her, and imagine that she must be out there thinking of me too. Well, I hope that if you are out there and read this and know that, yes, it’s true I’m here, and I’m just as strange as you.”

- Frida Kahlo

Nyky-yhteiskunnan pinnallisuus tuottaa Reijoselle usein päänvauvaa. Kauniisti ja näyttävästi meikkaava ja pukeutuva nainen leimataan nopeasti yksinkertaiseksi ja ulkonäkökeskeiseksi.

Leima estää ihmisiä tutkimasta, mitä Reijonen oikeasti pitää tärkeänä. Usein käy niin, että Reijosen yrityksille kertoa omasta ajatusmaailmastaan vain nauretaan.

”Ihmiset tekevät oletuksensa heti minut nähdessään ja on todella kyllästyttävää ja raskasta yrittää todistaa niitä oletuksia vääriksi. Ei heitä kiinnosta, mitä ajattelen tai mitä sanon. Sain töitä todella nopeasti valmistumisen jälkeen ja minulle sanottiin siitäkkin, että totta kai sinä menestyt, kun olet noin nuori ja nätti. Se loukkasi todella paljon. Ei ulkonäöllä ole mitään tekemistä sen kanssa, mitä ihminen osaa.”

Reijonen valmistui Haaga-Helia ammattikorkeakoulusta tradenomiksi vuonna 2015. Nyt hän suunnittelee koulutuksia Opetusvirastolla työttömille helsinkiläisille. Ylitöitä kertyy toisinaan, koska työ on antoisaa ja mielenkiintoista.

”Juuri eilen naureskelin itsekseni, kun silitin vaatteita, että joskus ajattelin silittäväni tulevaisuudessa mieheni kauluspaitoja. Nyt silitänkin omiani. Elämä on kyllä mennyt ihan oikein.”

Reijonen on uudistanut tietokantajärjestelmiä ja kehittänyt työnkuvaansa. Kehityskohteiden tunnistaminen ja niiden kehittäminen on Reijoselle mieluista. Töissä Reijosesta tuntuu siltä, että hänen osaamisensa ja älykkyyteensä uskotaan.

Ehkä siksikin hän nauttii siitä niin paljon. Reijonen pitää monia puoliaan vahvuuksina työn kannalta. Työhönsä uppoutuvia, analyttisiä introvertteja tarvitaan.

”Introvertit osaavat lukea ihmistä aivan eri tavalla. Jos esimerkiksi bisnesvainun ja tunneilyn yhdistää, on aika todennäköistä, että lopputulos on todella hyvä. Mutta miten näistä vahvuuksista voi kirjoittaa ansioluetteloon? Kirjoitanko, että ajattelen paljon?”

Reijosen unelma-ammatti on urheilupsykologi. Psykologia kiinnostaa paljon. Itse voimannostoa harrastaneena hän on huomannut, että henkinen hyvinvointi on yhtä tärkeää kuin hyvä fyysinen kunto. Reijosen veli on voimannostaja MM-tasolla, itse hän on voittanut Suo-

men mestaruuden. Tällä hetkellä Reijonen pitää taukoa. Oikean valmentajan löytäminen on hankalaa.

”Entinen valmentajani oli todella ankara. Se ehkä toimii muilla, mutta kun minä olin jo itselleni valmiiksi niin ankara, se olisi riittänyt. Se oli henkisesti niin raskasta, että oli pakko lopettaa. Jos ikinä aloitan uudestaan, tähtään taas kilpatasolle.”

Reijonen kiipeää tärysten Herttoniemen hyppyrimäen huipulle. Tämä on Reijosen oma paikka. Meillä kaikilla on se oma lempipaikka, joka tuntuu omalta. Tunnetta on vaikea selittää, mutta tarvitseeko sitä edes pukea sanoiksi?

Reijonen nauttii paikan hiljaisuudesta ja siitä, että täällä hän pääsee käsiksi syvimpiin ajatuksiinsa mielensä sopukoihin. Siellä Reijonen tuntee olevansa yhtä universumin kanssa. Syntyy tunteita ja ajatuksia, joita ei osaa edes pukea sanoiksi.

”Samaistun jollain tavalla matemaatikko **John Nashiin**. Elokvassa Kaunis mieli Nash etsii jatkuvasti koodeja ja merkkejä, jotka merkitsevät hänelle jotain. Etsin samalla tavalla elämästäni kaikkialta sitä kaunistunutta ja ajatuksia, joita ei voi selittää kenellekään.”

Reijonen löytää harvoin syytä siihen, että ulkomaailmalla ja sen mielipiteillä olisi hänelle jotain merkitystä. Hän on koko elämänsä tuntenut olevansa jollain lailla ulkopuolinen. Hän kuitenkin uskoo, että samalla tavalla ajattelevat ihmiset ovat tuolla jossain, ja he tuntevat samalla tavalla itsensä ulkopuolisiksi.

”Taiteilija **Frida Kahlo** oli aikanaan kirjoittanut päiväkirjaansa maailman kauneimman ajatuksen siitä, kuinka maailmassa on niin paljon ihmisiä, ettei hän millään voi ajatella yksin olevansa omituinen ja erilainen. Että täällä minä olen, yhtä outo kuin sinäkin.”

Korkealta näkee kauas. Taivas vaihtaa väriään. Pian on aika palata takaisin ihmisten keskelle. Reijonenkin myöntää, että jokainen tarvitsee ihmisten seuraa ennemmin tai myöhemmin.

”Ihminen tarvitsee kuitenkin aina muita ihmisiä, joihin heijastella itseään ja omia tuntemuksiaan. Oli se vastaanotto mikä tahansa.”

Parhaimmillaan Reijonen on kuitenkin yksin. Kun on yksin, voi olla yhtä universumin kanssa. ■

TÄMÄ TÄSSÄ ON MAURI, TÖÖLÖLÄINEN KAKSOISELÄMÄÄ ELÄVÄ MYSTEERIMIES JA OMAN ELÄMÄNSÄ HANNAH MONTANA.

ELÄMÄ 1) MAURI ON MELKO SUOSITUN, MAAILMALLAKIN KIERTUEILLA KEIKKUNEEN ROCKBÄNDI BRAIN FREEZEN BASISTI. RAHAT ROKKAUKSEEN JA SIINÄ SIVUSSA "IKÄVÄSTI" ELÄMÄÄN TUNKEVAAN TAITEILUJAELEMAAN MAURI TIENAA...

ELÄMÄ 2) ...ESPOOSSA KODARINA. TYÖKAVEREIDEN LEMPIPUHEENAIHEINA OVAT JOKA MAANANTAI VENEILY JA SÄÄ, PERJANTAISIN VENEILYSÄÄ.

MAURI ITSE ON PERIN SALAMYHKÄINEN SÄLLI. BÄNDIKAVEREILLE HÄN ON PELKKÄ MARE.

"KUKA MAURI MUKA? ÖÖ."

BÄNDIKAVERT EIVÄT TARKALLEEN OTTAEN TIEDÄ, MITÄ MARE TEKEE TYÖKSEEN. TAI MIKÄ MAREN SUKUNIMI ON. TAI IKÄ. MITÄ NOITTA NYT ON. BÄNDIKAVEREIDEN KANSSA SOITETAAN, JUODAAN KALJAA JA LÄTISTÄÄN KAAKKELSSONIA.

TÖISSÄ TAAS KUKAAN EI TIEDÄ MAURIN PUNKTÄHTEYDESTÄ. TYÖPAIKALLA MUKANA ROIKKUU SUOMENRUOTSALAINEN TYÖKAVERI EMIL, JOKA JOSTAIN SYYSTÄ IHAILEE PALAVASTI MYSTEERISTÄ JA VÄHÄSANAISTA MAURIA.

MAURI EI TAHALLAAN SALAILE MITÄÄN, MUTTA KUN KUKAAN EI KYSY. TAI NO KYSYY, MUTTA VASTAUS ON USEIN VAIN "HMM".

ERÄÄNÄ PÄIVÄNÄ EMIL LÄHTEE FANIPÄISSÄÄN SEURAMAAN MAURIA TÖIDEN JÄLKEEN...

TÖISSÄ

LAUANTAINA

